

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

4 February 2018

LENKA RADOVÁ

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY

**K MOŽNOSTEM VYUŽITÍ KLAVÍRU V MATEŘSKÉ
ŠKOLE**

Lenka Radová

Předškolní a mimoškolní pedagogika, obor učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D.

4 February 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

4 February 2018

vlastnoruční podpis

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Štěpánce Liškové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady a připomínky týkající se vypracování této bakalářské práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

Obsah

ÚVOD	6
1. Klávesové nástroje v MŠ	8
1.1 Klavír, pianino a keyboardy	8
1.2 Klávesové nástroje v odborné literatuře MŠ	8
1.2.1. Název titulu: Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání.	9
1.2.2 Název titulu: Hudební výchova v mateřské škole	10
1.2.3 Název titulu: Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání	12
1.2.4 Název titulu: Učíme děti zpívat	13
1.2.5 Název titulu: Zpíváme a tvoříme s malými	14
1.2.6 Název titulu: Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole	15
1.2.7 Název titulu: Ve školce je bezva	16
1.2.8 Název titulu: Zvířátka ve hře, tanci a písni	16
1.2.9 Název titulu: Od výkřiku k písničce	16
1.2.10. Název titulu: Lidové písničky a hry s nimi	17
1.2.11. Název titulu: Písničky pro nejmenší	18
1.2.12 Název titulu: Skřivánek: sborník písní pro mateřské školy	19
1.2.13 Název titulu: Řemesla ve hře, tanci a písni	19
1.2.14 Název titulu: Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími	20
1.2.15 Název titulu: Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími	20
1.2.16 Název titulu: Taneční hry s písničkami	21
1.2.16 Název titulu: Česká Orffova škola	21
Závěr:	23
2 Možnosti využití klavíru v hudebních činnostech v MŠ	24
2.1 Klavír v kontextu s pěveckými činnostmi	25
2.1.1 Pěvecké činnosti v MŠ	25
2.1.2 Klavír v kontextu s pěveckými činnostmi	25
2.2 Klavír v kontextu s poslechovými činnostmi	29
2.2.1 Poslechové činnosti v MŠ	29
2.2.2 Klavír v kontextu s poslechovými činnostmi	30
2.3 Klavír v kontextu s hudebně pohybovými činnostmi	33
2.3.1 Hudebně pohybové činnosti	33
2.3.2 Klavír v kontextu s hudebně pohybovými činnostmi	33
2.4 Klavír v kontextu s instrumentálními činnostmi	38
2.4.1 Instrumentální činnosti v MŠ	38
2.4.2 Klavír v kontextu s instrumentálními činnostmi	38
Závěr	40
Resumé	41
Seznam použité literatury	42

Seznam internetových zdrojů

43

Seznam tabulek

44

ÚVOD

K hudbě jsem se dostala již jako žákyně první třídy respirační školy, kde jsem začala hrát na zobcovou flétnu. Hrála jsem pět let až do páté třídy a získala tak základní povědomí o rytmu, notách a dalších tajemstvích hudby. Po přestupu do primy na Masarykovo gymnázium mě uchvátil klavír, a tak jsem rok na to začala navštěvovat hodiny na Základní umělecké škole U Jam. Chodila jsem k paní učitelce Drahomíře Dvořákové, která mou touhu hrát velmi citlivě a trpělivě podporovala a díky jejímu individuálnímu přístupu se mi podařilo rozvinout své hudební znalosti až k volné improvizaci a skládání vlastních jednodušších skladeb. S paní učitelkou jsme se i po ukončení studia nadále scházely, dokud mi to můj volný čas dovozoval. Těž jsem od mala velmi ráda zpívala, bohužel jsem po dlouhou dobu (kromě pár drobných vystoupení ve sboru našeho gymnázia) neměla téměř žádné příležitosti svůj hlas rozvíjet. Základy zpěvu se ke mně dostaly až při vstoupení do sboru Čtyři hlasy sídlícího v kostele Panny Marie Růžencové a následnému studiu literatury pro přijímací zkoušky na Západočeskou univerzitu. Na univerzitě jsem se taktéž dostala k dalším možnostem rozšíření svých skromných hudebních znalostí a zároveň jsem je mohla uvést v praxi, když jsem začala pomáhat spolužačkám, které na klavír v životě nehrály a ani za sebou neměly žádnou jinou základní hudební přípravu.

Hudba je mi opravdu velmi blízká a jsem si vědoma toho, jaký vliv může mít na psychiku člověka. V dnešní době však spíše převládá hudba reprodukováná, která má spoustu nesporných výhod (například jeden člověk, který umí na více nástrojů, může sám nahrát a nazpívat píseň pro pět nástrojů a čtyři hlasy), ale zároveň s sebou nese daň, která se čím dál více objevuje. Lidé si přestávají spontánně zpívat, mnozí jsou přesvědčeni, že pro zpěv ani nemají předpoklady. Děti se učí pomocí napodobování, a pokud nejsou rodiče hudebně aktivní, jedinou šancí, jak se dítě může naučit zpívat, je právě učitel z mateřské školy. Žel bohu, ze všech MŠ, které jsem navštívila v rámci praxí i mimo ně (odhaduji, že jich bylo 8 až 10) jsem potkala pouze jedinou učitelku, která se věnovala hudební výchově do hloubky, využívala mnoha hudebních dětských nástrojů a sama děti doprovázela na klavír. Touto učitelkou byla paní Renata Kočandrová z 91. mateřské školy v Plzni. V ostatních školkách se téměř nebo vůbec klavír nevyužíval a v některých MŠ se ani nezpívalo. Setkala jsem i s tím, že byly děti bez rozezpívání nuceny zpívat píseň v dvojcárkované oktávě či naopak v malé oktávě, protože učitelka nedokázala transponovat píseň do lepší polohy.

Domnívám se, že právě klavír by měl být nedílnou součástí a oporou každé učitelky z mateřské školy. Naučení se základů je poměrně jednoduché a jako velké plus na něm vidím možnost hrát kromě doprovodu i melodii písně (na rozdíl od kytary). Živá hra děti strhne a uchvátí jejich pozornost. Rozhodla jsem se tedy zaměřit svou bakalářskou práci na výskyt klavíru v literatuře určené pro hudební činnosti v MŠ. Původně jsem plánovala vytvořit obsáhlou praktickou část obsahující moje zkušenosti s klavírem v kontextu s hudebními činnostmi, kde jsem chtěla zpracovat doprovody, které se mi za mých pár let praxe v dětské skupině osvědčily, nabídnout různé formy jak lze vytvořit předehru a dohru, jak lze z "obyčejné" lidové písně vytvořit zajímavou poslechovou skladbu, nabídnout možnosti, jak dítě i v tak raném věku může improvizovat společně s učitelkou. To vše by vycházelo z mých zkušeností při spolupráci s dětmi v hudebních činnostech. Po konzultaci s vedoucí mé práce, dr. Štěpánkou Liškovou, jsem však od tohoto plánu raději na její doporučení ustoupila a zaměřila se striktně jen na výskyt využití klavíru v hudebních činnostech v

literatuře. Cílem této bakalářské práce je tedy vyhledat v odborné literatuře zaměřující se na hudební činnosti v MŠ všechny přímé či nepřímé odkazy na klavír a tyto informace budou nadále zpracovány do čtyř hlavních hudebních činností - pěvecké, poslechové, hudebně-pohybové a instrumentální.

1. Klávesové nástroje v MŠ

Cílem této kapitoly je nejdříve stručně představit klávesové nástroje, které jsou nejčastěji používány ve výuce v MŠ. Dále budu zjišťovat, do jaké míry je uplatnění těchto nástrojů zmiňováno v základní odborné literatuře pro výuku HV v MŠ.

1.1 Klavír, pianino a keyboardy

Ve výuce hudební výchovy v MŠ se z velké skupiny klávesových nástrojů uplatňují především **pianino a různé druhy keyboardů**.

Pianino je strunný nástroj, kterému se často nesprávně říká klavír. Pod pojmem klavír se však skrývá koncertní křídlo. Rozdíl mezi klavírem a pianinem je ve směru natažení strun. Zatímco u klavíru vedou struny rovnoběžně se zemí, v pianinu jsou nataženy svisle, a proto má tento nástroj menší nároky na prostor.¹ Klaviatura pianina má 88 kláves (36 černých a 52 bílých). Struny jsou napnuté na litinovém rámu a vedou rovnoběžně se zemí. Stisknutím klávesy se uvádí do pohybu plstí obložené dřevěné kladívko, které udeří do struny. Vibrace jednotlivých strun zesiluje ozvučná dřevěná deska.²

Klávesy (nebo také Portable keyboard) jsou elektronický nástroj, který se objevil v 70. letech 20. století. V dnešní době je škála keyboardů obrovská. Jejich pořizovací cena se různí, pohybuje se mezi tisíci až desetitisíci korun. Odvíjí se od značky produktu a kritérií kvality. Kromě klaviatury obsahují keyboardy mnoho dalších tlačítek, která upravují hlasitost nástroje, určují, jakým zvukem nástroj hraje. Je zde možnost pustit předpřipravený hudební doprovod (např. různé druhy polky, valčíků či country) a poté jen hrát základ příslušných akordů. Program kláves sám akordy dotváří do požadované podoby.³

Vzhledem k tématu práce i zaměření studia se těmito možnostmi využití keyboardu dále nezabýváme. V praxi MŠ bývá nejčastěji použit jako nástroj nahrazující hru na klavír.

1.2 Klávesové nástroje v odborné literatuře MŠ⁴

Budeme tedy předpokládat, že se o využití výše jmenovaných hudebních nástrojů v MŠ bude hojně zmiňovat i odborná literatura. Za tímto účelem tedy nahlédneme do nejfrekventovanějších titulů, které jsou zaměřené na didaktiku HV v MŠ a budeme hledat jakoukoli zmínku o zapojení klavíru do

---

¹ DRNEK Jan, Rozdíl mezi klavírem, křídlem, pianinem a pianem. In:Drnek Piana [online], 2012 Dostupné z:

² BARBER, Nicola. Zázrak zvaný hudba: [světová hudba, dějiny, nástroje, technika]. Praha: Knihcentrum, 1997. ISBN 80-86054-10-1.

³ BOSÁKOVÁ Martina, Problematika výuky hry na keyboard, Brno, 2007, bakalářská práce, Masarykova univerzita, fakulta pedagogická, katedra hudební kultury. Vedoucí bakalářské práce doc. Mgr. Ivo Bartoš

⁴ Základní užší výběr literatury se uskutečnil po konzultaci s didaktikem HV v MŠ, dr. Štěpánkou Liškovou

hudebních činností. Jsou jimi: Zezula, Janovská, Lišková, Dvořáková, Tichá, Raková, Štíplová, Horová, Kulhánková a Jurkov. Údaje z těchto knih porovnáme a uvedeme na závěr ve srovnávací tabulce.

1.2.1. Název titulu: Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání.⁵

Autorkou knihy Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání je Mgr. Marie Lišková. Kniha má 165 stran a dělí se na šest hlavních kapitol s příslušnými podkapitolami. Tyto hlavní kapitoly jsou: **1. RVP PV a hudební činnosti v mateřské škole, 2. Zpěv, 3. Hudebně-pohybová průprava, 4. Instrumentální hra, 5. Poslech a 6. Projekt.** Kniha je přímo určena pro mateřské školy, zabývá se i propojením RVP s hudebními činnostmi.

První zmínku o využití klavíru nalezneme v kapitole **2. Zpěv** (Lišková, 2006, s. 21 - 45). Zde autorka uvádí, že je instrumentální doprovod důležitý pro kultivaci dětského hudebního projevu, zároveň však upozorňuje, že je pro děti důležitější oporou zpěv učitelky než hra na hudební nástroj. Hru s klavírním doprovodem doporučuje autorka až u starších dětí, u nejmladších by měl být pouze čistý zpěv učitelky (Lišková, 2006, s. 28). Co se týče výběru repertoáru, Lišková uvádí, že: „*Nejvhodnější jsou písně s jasně členěnou hudební formou, jednoduchým rytmem a snadno zapamatovatelnou melodií. Těmto požadavkům plně odpovídají písně lidové a písničky určené přímo dětským zpěvákům.*” (Lišková, 2006, s. 25) Autorka též uvádí základní harmonické funkce, které se v doprovodu písní využívají u většiny písní ze zpěvníku určených pro zpěv dětí (např. Maličká su⁶). Jsou to tónika, subdominanta a dominanta, které spolu dohromady tvoří tzv. kadenci. Součástí této kapitoly je také soupis písní přehledně rozdělených na počet tónů, které melodii písně tvoří, a vhodnou tóninu, ve které by měla učitel píseň hrát, aby odpovídala úrovni, kterou děti zvládnou (Lišková, 2006, s. 26-27).

V kapitole **3. Hudebně pohybová průprava** (Lišková, 2006, s. 46 - 91) navrhuje Lišková zapojení klavíru v aktivitách pro zlepšení vnímání jednotného tempa či např. pro pochopení rozdílu rychle – pomalu (Lišková, 2006, s. 78). Dále zde rozvádí jak děti učit rozpoznávat kontrastní tónové polohy skrz využívání propojení melodie a pohybu. Zde je využit klavír ve třech příkladech. Prvním je hraní písně Šel zahradník do zahrady - pokud učitel hraje melodii v dvoučárkové oktávě, děti “trhají jablíčka ze stromů”, naopak když učitel hraje melodii v malé oktávě, děti „plejí záhonek”. V druhém příkladu hraje učitel libovolnou skladbičku a při hře mění polohu vysoko - nízko. Děti přitom malují, pokud je melodie vysoko, zdobí strop, pokud hluboko, malují plátno na podlaze. Ve třetím příkladu jsou děti rozdělené do dvou skupin. První skupina reaguje na vysoké tóny tím, že chodí po špičkách, druhá na hluboké tak, že leze po čtyřech (Lišková, 2006, s. 79).

V podkapitolách 3.8 a 3.9 (Lišková, 2006, s. 84 - 99) předkládá Lišková mnoho lidových, ale i několik umělých písní opatřených doprovodnými akordy s návrhy vhodných doprovodných

---

⁵ LIŠKOVÁ, Marie. Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání. Praha: Raabe, c2006. ISBN 80-86307-26-3.

⁶ STOJAN, Jaroslav. *Maličká su: učebnice hudební výchovy pro děti mateřské a základní školy.* Přerov: Jasto, c1997. ISBN 80-901932-7-7.

pohybových aktivit.

V kapitole 4. **Instrumentální hra** (Lišková, 2006, s. 99 - 136) nejsou uvedeny žádné konkrétní příklady, jak by dítě s paní učitelkou (popř. samo) mohlo zkoušet hrát na klavír, ale jsou zde opět písně s akordy, které může paní učitel použít, zatímco děti budou hrát na Orffovy nástroje.

V kapitole 5. **Poslech** (Lišková, 2006, s. 137 - 151) zapojuje Lišková klavír do tzv. hudebních hádanek. Dále zde mluví o různých poslechových skladbách, zamýšlí se však nad nimi jen jako nad reprodukovanou hudbou, nikoli jako hrou na živo. Můžeme se domnívat, že pokud by byla učitel na dobré klavírní úrovni, zvládla by dětem místo poslechu z CD některé vhodné poslechové skladby zahrát sama. Notové příklady umělých klavírních skladeb určených pro poslechové či pohybové aktivity v MŠ v této knize uvedeny nejsou.

1.2.2 Název titulu: Hudební výchova v mateřské škole⁷

Hudební výchova v mateřské škole je kniha autorů Jiřího Zezuly, Olgy Janovské a kolektiv. Kniha má 392 stran rozdělených na šest celků a metodickou příručku **Výběr skladeb k poslechu, hraných učitelkou** (1987, s. 354 - 378). Těchto šest celků se jmenuje: **I / Metodika hudební výchovy v mateřské škole** (Budík, 1987, s. 7 - 15), **II / Psychologické předpoklady hudebněvýchovné práce** (Zezula, 1987, s. 16 - 38), **III / Hudebně výchovný proces v mateřské škole** (Zezula, 1987, s. 39 - 45), **IV / Soubor hudebních činností v mateřské škole** (Zezula, Janovská a Kurková, 1987, s. 46 - 202), **V / Soustava hudebněvýchovné práce v mateřské škole a její organizační normy** (Zezula, 1987, s. 203 - 244) a **VI / Metodické poznámky ke zpěvníku Malým zpěvákům** (Janovská, 1987, s. 245 - 353). Tato didaktická kniha je přímo určená pro MŠ.

V knize je klavír velmi hojně zmiňován, autoři uvádějí, že přiměřená dovednost hry na hudební nástroje je vedle znalosti hudebního materiálu a poučenosti v odborné literatuře základním požadavkem na každého učitele (Zezula, 1987, s. 43). V kapitole II můžeme nalézt využití klavíru ve hrách rozvíjejících smysl pro výšku tónů a tonalitu hraním výškových kontrastů a popěvků v různé poloze (Zezula, 1987, s. 18) a ve hrách pro rozvíjení hudebně sluchové představivosti, kde je klavír navrhován ve hře „na ozvěnu“ jako nástroj pro zvýraznění melodického motivu (Zezula, 1987, s. 24). V kapitole III je v podkapitole **Úloha učitelky v hudebněvýchovném procesu** přímo sepsaná úroveň hry na klavír, kterou by učitel v MŠ měl ovládat - základy hry na klavír (popř. housle či kytaru), pohotově improvizovat jednoduchý doprovod písně, improvizálně zvládat předehtu, mezihru a dohtu, transponovat píseň dle potřeby, podepřít na nástroji části písně, které jsou intonačně obtížnější. Měl by dokázat zahrát dostatečné množství písní, poslechových skladeb, hudebně pohybových her a drobných skladeb k cvičením (Zezula, 1987, s. 44). Klavíru a dalším

---

⁷ ZEZULA, Jiří a Olga JANOVSKÁ. *Hudební výchova v mateřské škole: (metodika) : učebnice pro 2. až 4. ročník studijního oboru Učitelství pro mateřské školy na středních pedagogických školách i pro praxi učitelek mateřských škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro střední školy (Státní pedagogické nakladatelství).

hudebním nástrojům je zde věnována celá podkapitola **Hudební nástroje při práci s písní** v kapitole **Pěvecké činnosti - práce s písní**, jejíž autorkou je Olga Janovská. Podle ní je klavír vhodný pro střední a nejstarší věkové skupiny dětí v MŠ. Klavír podporuje tonální citění a zpřesňuje a zvýrazňuje rytmickou stránku písně. Dále udává přesnou tónovou výšku, rozvíjí celkovou hudebnost dětí a v neposlední řadě přináší nové zážitky a posluchačské dovednosti (Janovská, 1987, s. 129). Zároveň autorka upozorňuje, že klavírní doprovod není vhodný po celou dobu nácvičku písně a může být spíše škodlivý než pomáhající při necitelné a hrubé hře, kdy melodii překrývají akordy (Janovská, 1987, s. 128). Janovská zde také uvádí návod, jak postupovat při zapojování klavíru do hudebních činností. Je třeba děti na klavírní doprovod připravit, neb jeho zvuk je pro děti často takovým překvapením, že většina ze začátku přestane zpívat a jen poslouchá. Tohoto spontánního zájmu se však dá dobře využít, kdy můžeme dětem zahrát klavírní doprovod i s melodií písně jen k poslechu. Poté autorka doporučuje, abychom naučili děti dobře nastupovat zpěv písně po klavírní předehře, seznámit je s mezihrou a postupně přidávat zajímavější a složitější doprovod, který jde například nad melodii zpěvu (zdvojení melodie o oktávu výše či doprovod zdobící píseň nad zpěvním hlasem). Při práci s instrumentálním doprovodem písně doporučuje Janovská pro začátek dětem píseň zazpívat a zahrát a teprve poté se jí učit. Tento způsob má pomoci dětem více vnímat průběh, ráz a strukturu melodie (Janovská, 1987, s. 131). Poté může učitel přidávat do písně i různé mezihry na další nástroje a zadávat dětem těžší úkoly. Těmi mohou být hudební hádanky, ve kterých například děti určují název písně podle hry jejího úryvku. Nejsnadněji děti poznají začátek, ale lze hrát i jinou výraznou část, například závěti. Ve chvíli, kdy děti píseň poznají, doporučuje Janovská si ji celou zazpívat od začátku. Lze pracovat s obměnami, kdy si dítě dle hry musí vybavit pouze počáteční slova písně či následně celou píseň zazpívat (Janovská, 1987, s. 130).

V knize je dále klavír zmíněn jako součást mnoha hudebních činností. V kapitole **II** v podkapitole **Hry rozvíjející smysl pro výšku a tonalitu** nabízí Zezula zapojení klavíru při učení dítěte výškovému kontrastu, kdy jsou vysoké tóny symbolicky vyjádřeny „letícím skřivánkem“ a dole „chodícím medvědem“ (Zezula, 1987, s. 18). Dále zde můžeme nalézt hru „na ozvěnu“, kde je klavír pouze na pozadí a pomáhá zvýraznit zpěv učitele a dětí (Zezula, 1987, s. 24).

V kapitole **IV** v podkapitole **Poslechové činnosti** rozepisuje Zezula podrobně tabulku pro mladší, střední a starší děti, kde v každé tabulce je sloupec „Instrumentální činnosti“, kde je vedle reprodukován hudby z gramofonové desky mnoho doporučených klavírních skladeb a písní s klavírním doprovodem určených pro poslech (Zezula, 1987, s. 135 - 142). Autor uvádí doporučení: „*Nejsilnější estetický zážitek je vyvolán živým provedením hudby. Dítě slyší zpěv nebo instrumentální hru, vidí, jak se na určitý nástroj hraje, a může si konfrontovat akustické a vizuální vjemy.*“ Dle Zezuly je instrumentální hra učitele jednou z možností provedení živé hudby v rámci poslechových činností.

V kapitole **IV** v podkapitole **4. Instrumentální činnosti** v části **c/ Melodický nástroj v ruce učitelky** upozorňuje Zezula na nepostradatelnost hudebního nástroje, který učitelka využívá a přímo zde zmiňuje klavír jako jednu z možností, kterou může učitelka využívat. Rozvádí dále základní

harmonické funkce - tóniku, subdominantu a dominantu. „*Tónika se subdominantou a tónika s dominantou mají vždy jeden společný tón. Subdominanta a dominantanta společný tón nemají. Při spojování akordů zůstávají společné tóny v určitém hlasu ležet, ostatní tóny postupují nejbližší cestou k tónům následujícího akordu.*” (Zezula, 1987, s. 171). Pokud bychom chtěli přidat basové tóny, tak při spojení D-S a S-D jdou v protipohybu k tónům vrchních hlasů. Pro více informací odkazuje autor na učebnici **Hudební výchova pro střední pedagogické školy, 1. díl - Hudební nauka**. V podkapitole **Harmonizace písní** vysvětluje Zezula zasazení harmonických funkcí do samotné písně (Zezula, 1987, s. 173-174).

V kapitole **IV** v podkapitole 5. Hudebně pohybové činnosti v části **d/ Současné taneční hry pro děti a jiné drobné formy** můžeme nalézt v pohádce Jak se princezna Pinkpink naučila tančit (Kurková, 1987, s. 193-198) klavírní úpravy doprovázející děti, které hrají na Orffovy nástroje, a písně s akordy.

V kapitole **VI** v podkapitole **Rozmanité možnosti využití písní** činnosti často odkazují na písně ve zpěvníku Malým zpěvákům⁸. V této kapitole jsou i různá doporučení ohledně klavírního doprovodu, např. v písni Utíkej Myško, kde Janovská uvádí doporučení takto: „*Klavírní doprovod vyjadřuje (nad prodlevou tónické kvinty v levé ruce) základní harmonické funkce (T-S-D) a přispívá tak k rozvoji harmonického citění dětí. Zároveň utvrzuje citění třídobého metra. Pro hráče velmi snadný.*” (Janovská, 1987, s. 303).

V samostatné části **Výběr skladeb k poslechu, hraných učitelem** můžeme na 24 stranách najít 21 klavírních skladeb určených k poslechu.

1.2.3 Název titulu: Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání⁹

Dalším zkoumaným titulem jsou Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání od autorky Hany Dvořákové. Kniha má 145 stran, je rozdělena na devět hlavních kapitol s příslušnými podkapitolami ke každé z nich. Názvy hlavních kapitol jsou: **1. Pohybové činnosti v mateřské škole** (Dvořáková, 2006, s. 2 - 10), **2. cíle RVP PV a pohybové činnosti** (Dvořáková, 2006, s. 11 - 25), **3. Dítě a jeho svět** (Dvořáková, 2006, s. 26 - 80), **4. Dílčí cíl: Rozvíjet pohybové schopnosti** (Dvořáková, 2006, s. 81 - 83), **5. Dílčí cíl: Podpora zdraví a tělesné i psychické zdatnosti dítěte** (Dvořáková, 2006, s. 84 - 103), **6. Dílčí cíl: Podpora zdraví a tělesné i psychické zdatnosti dítěte** (Dvořáková, s. 104), **7. Metody realizace pohybových činností** (2006, s. 105 - 113), **8. Pohybové činnosti ve školním a třídním vzdělávacím programu** (Dvořáková, 2006, s. 114 - 126), a **9. Pohybové činnosti v integrovaném bloku** (Dvořáková, 2006, s. 127 - 141). Kniha je přímo určena pro MŠ.

Podle Dvořákové je: „*Živá hudba klavíru, kytary, flétny nebo bubinků pro děti ideálním podnětem. Vnímají vlastní tvorbu hudby, pravděpodobně také zvukové vlnění, které při hře na hudební nástroj*

⁸ JANOVSKÁ, Olga a Libuše KURKOVÁ. *Malým zpěvákům: zpěvník pro mateřské školy*. Ilustroval Ota JANEČEK. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Odborné příručky pro žákyně středních pedagogických škol a pro učitelky mateřských škol.

⁹ DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, c2006. ISBN 80-86307-27-1.

vzniká, děti se ladí na společně, podobné emoce apod.“ (Dvořáková, 2006, s. 57).

V knize není uvedeno příliš mnoho instrukcí pro využití klavíru, nicméně vzhledem k zaměření titulu na hudebně pohybové činnosti v MŠ je to zcela pochopitelné. Přímé využití klavíru je nabízeno pouze v kapitole 3.1.2 (Dvořáková, 2006, s. 41), kde je uvedena hra na něj jako jedna z možností pro „charakterizaci chůze zvířat“ (rychlejší rytmus – menší skoky, pomalejší rytmus – větší skoky). Dále je v různých hrách zmíněn hudební podkres (např. reprodukováná hudba - Dvořáková, 2006, s. 49). Ten by bylo možné, dle mého soudu, též zaměnit za klavírní doprovod.

1.2.4 Název titulu: Učíme děti zpívat¹⁰

Autorkou další zkoumané knihy **Učíme děti zpívat** je Alena Tichá. Kniha má rozsah 152 stran, je rozdělena na tři hlavní části, kterými jsou: **Nezpěváci**, **Hlasová výchova** a **Příklady písní rozvíjející pěvecké dovednosti**. Cvičení v knize jsou primárně určená dětem od 5 do 11 let (tento věkový rozsah prolíná mateřskou školu i první stupeň základní školy), do této kategorie spadají v MŠ především předškoláci. Záleží tedy spíše na samotném učiteli, zdali dokáže daná cvičení modifikovat tak, aby je zvládly i mladší děti.

V první části pojmenované **Nezpěváci** (Tichá, 2005, s. 11 - 72) se autorka věnuje hudebně nerozvinutým dětem, pokládá otázku, proč některé děti nezpívají, vysvětluje pojmy hlavová a hrudní rezonance a v neposlední řadě si zde můžeme přečíst příběhy špatně hudebně rozvinutých dětí a také jaký je doporučený postup při jejich nápravě.

V druhé části **Hlasová výchova** (Tichá, 2005, s. 73 - 134) nabízí různé hry a motivace pro uvolnění a aktivizaci svalů spolupracujících při mluvě a zpěvu, popisuje správné držení těla při zpěvu, jak hospodařit s dechem, jak správně vytvořit hlavový a hrudní tón a v neposlední řadě jak zlepšit u dětí pomocí motivací a her výslovnost a artikulaci.

Ve třetí části **Příklady písní rozvíjející pěvecké dovednosti** (Tichá, 2005, s. 135 - 144) popisuje Tichá u každé z vybraných písní jejich působení na rozvíjení jednotlivých částí pěveckého projevu dítěte.

V knize je klavír zmiňován velmi málo, nicméně autorka jej popisuje jako součást denní práce s hudbou, můžeme tedy uvažovat nad tím, že hru na něj nebo na jiný nástroj vnímá jako něco, co každý učitel ovládá. V první části **Nezpěváci** uvádí, že velmi jednoduchý akordický doprovod podporuje a upevňuje velmi důležité tonální cítění, které je jedním ze základních kamenů čistého zpěvu (Tichá, 2005, s. 29). Jak ale dále rozepisuje: „*Hudebně disponovaným dětem stačí pouhé naslouchání, aby ho vnitřně přijaly. Nezpěváci však potřebují naši pomoc. Sami se v tónovém systému zorientovat nedokážou.*“ (Tichá, 2005, s. 32) Děti se tedy musí nejdřív naučit slyšet tónický kvintakord (akord na prvním stupni každé tóniky) a rozeznat jej s dominantou, která se s tónikou střídá (např. v D dur, na které jsou dle Tiché společně s d-moll založeny naše lidové písně, je kvintakord na: **d-fis-a** a dominanta na: **cis-e-a**). Klavír (keyboard) je přímo zmíněn ještě ve hře **Míč**

---

¹⁰ TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-916-X.

(Tichá, 2005, s. 50), kde si děti zlepšují vnímání změny síly tónu. Ve zbytku této části další přímá zmínka není, ale s trochou kreativity učitele by se dal využít i v dalších hrách, např. ve hrách **Ptáček a medvěd** (Tichá, 2005, s. 54) a **Z kola ven** (Tichá, 2005, s. 55), kde bylo možné zpěv klavírem buďto podpořit nebo nahradit. Ve třetí části **Příklady písní rozvíjející pěvecké dovednosti** jsou rozepsány v notových zápisech lidové písně i s doprovodnými akordy. Tichá uvádí ke každé písni komentář, co konkrétně rozvíjí a čemu se při jejím zpěvu děti naučí.

1.2.5 Název titulu: **Zpíváme a tvoříme s malými**¹¹

Autorkami titulu **Zpíváme a tvoříme s malými** jsou Milena Raková, Ljuba Štíplová a Alena Tichá. Kniha má 144 stran a obsahuje pět hlavních kapitol, kterými jsou: **Co je to hudební tvořivost?** (Raková, Štíplová a Tichá, 2012, s. 8 - 13), **Tvoříme snadný doprovod k písním** (Raková, Štíplová a Tichá, 2012, s. 14 - 23), **Tvoříme vlastní melodie** (Raková, Štíplová a Tichá, 2012, s. 24 - 27), **Metodika** (Raková, Štíplová a Tichá, 2012, s. 28 - 125) a **Tvoříme sami** (Raková, Štíplová a Tichá, 2012, s. 126 - 135). Kniha je primárně určené dětem od 5 do 9 let (tento věkový rozsah prolíná mateřskou školu i první stupeň základní školy), do této kategorie spadají v MŠ především děti ze střední věkové skupiny a děti předškolního věku.

V první kapitole **Co je to hudební tvořivost?** jsou autory předkládány tvořivé náměty pro hru dětí s hudbou: například hra na ozvěnu, melodizace slov, hra s motivem a jeho obměnami. Druhá kapitola se věnuje doprovodům k písním. Autorky na začátku kapitoly uvádějí, že: „*Při volbě nástrojů a jejich počtu vždy platí pravidlo, že méně je více. Doprovod má písničku pomoci, nikoli ublížit. Zpěv by měl zůstat dominantní.*“ (Raková, Štíplová a Tichá, 2012, s. 14). Nástroje by měly pouze dokreslovat náladu písničky. V této kapitole je dále popsáno, jak můžeme děti s klavírem seznámit, je zde mnoho her na podporu citění tempa a rytmu. O klavíru se autorky nepřímo zmiňují v kapitole **Tvoříme vlastní melodie**, kde v rámci hry **Slyšet falešný tón** dospělý hraje dětem melodii známé písně a záměrně v ní zahraje falešný tón. Děti jej označí zvednutím ruky (Raková, Štíplová a Tichá, 2012, s. 25). V kapitole **Metodika** můžeme nalézt velmi rozsáhlý soubor písní, které jsou v notové osnově rozepsané a jsou doplněné doprovodnými funkcemi, tudíž mohou být využity i ke klavírní hře. U každé z písní je uveden cíl práce s ní, její rytmizace, pohybový doprovod a výtvarný nápad, hlasová příprava a tvořivost.

1.2.6 Název titulu: **Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole**¹²

Autory knihy je Miloš Kodejška a Mikuláš Popovič. Kniha obsahuje 120 stran rozdělených na 5 kapitol, kterými jsou: **Doprovod písní pomocí základních harmonických funkcí - T, S, D** (Kodejška a Popovič, 1996, s. 9 - 36), **Charakteristika, uplatnění a procvičení funkcí akordů**

¹¹ RAKOVÁ, Milena, LJUBA ŠTÍPLOVÁ a ALENA TICHÁ. *Zpíváme a tvoříme s malými*. Brno: Edika, 2012. ISBN 978-80-266-0067-1

¹² KODEJŠKA, Miloš a MIKULÁŠ POPOVIČ. *Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole*. Praha: Portál, 1996. *Výchova dětí od 3 do 8 let*. ISBN 80-7178-099-5.

základních a mimotonálních postavených na vedlejších stupních tóniny a dominantního septakordu (Kodejška a Popovič, 1996, s. 37 - 60), **Doprovody písní s obohaceným akordickým doprovodem** (Kodejška a Popovič, 1996, s. 61 - 88), **Převedení doprovodu z levé ruky do pravé** (Kodejška a Popovič, 1996, s. 89 - 204) a **Základy dirigování** (Kodejška a Popovič, 1996, s. 105 - 115). Kapitoly jsou dále členěny na menší podkapitoly.

Jak již název napovídá, klavíru je věnována převážná část knihy. V první kapitole v podkapitole 1.1 se autoři věnují základní harmonické kadenci v durových písních a přiřazení TSD k jednotlivým stupňům tóniny (Kodejška a Popovič, 1996, s. 9). V podkapitole 1.2 je popsáno, jak můžeme vytvořit kadenci pro mollové písně (Kodejška a Popovič, 1996, s. 20 - 22). Podkapitola 1.3 se věnuje transpozici kadence do tónin D dur, Es dur, E dur, F dur, G dur, d moll, es moll, e moll, f moll a g moll. U každé tóniny je nejdřív vypsána očíslovaná stupnice, z ní jsou vybrány tóny 1. (T), 4. (S), a 5. (D), které jsou následně přepsány do akordů. Nakonec je spojena stupnice s akordy - pro první tón stupnice je vhodná tónika či subdominanta, pro druhý dominanta, pro třetí tónika, pro čtvrtý subdominanta nebo dominanta, pro pátý dominanta nebo tónika, pro šestý subdominanta a pro sedmý dominanta (Kodejška a Popovič, 1996, s. 24 - 29).

V kapitole 2 v podkapitole 2.2 přidávají autoři k základní TSD ještě D⁷, což je dominantní septakord - akord tvořený třemi terciemi nad sebou. Tento akord lze použít u druhého, pátého a sedmého tónu stupnice. Podkapitola 2.5 se zabývá akordy postavenými na druhém, třetím a šestém stupni tóniny a mimotonálními akordy. „*Doprovod písní pomocí základních akordů je poněkud jednotvárný.*” (Kodejška a Popovič, 1996, s. 43). Tyto akordy tedy slouží k obohacení doprovodu písně.

V kapitole 3 jsou všechny předchozí poznatky doplněny do 26 písní. Můžeme zde najít základní TSD, mimotonální akordy i akordy postavené na druhém, třetím a šestém stupni tóniny (Kodejška a Popovič, 1996, s. 61 - 75) Písně jsou transponovány do více tónin (Kodejška a Popovič, 1996, s. 76 - 88). V kapitole 4 se autoři zabývají převedením doprovodu z levé ruky do pravé - v levé ruce zůstává pouze jeden tón. Zdůvodnění je dle autorů: „*Při dosavadním typu doprovodu se klavírista mnohdy neubrání závažným přestupkům proti pravidlům harmonie. Jde tu především o paralelní oktávy, ještě častěji kvinty v krajních hlasech a dále o tzv. harmonickou přičetnost. Ucho málo vyspělého hudebníka tyto chyby mnohdy nezaznamená to však není důvod k tomu, aby učitel svou hrou legalizoval již od počátku tyto přečiny a děti mimoděk navykal považovat je za správné a běžné, protože jiný způsob hry neznají.*” (Kodejška a Popovič, 1996, s. 89) Podmínky pro takovou úpravu jsou: v kvintakordu nesmí nikdy chybět základní tón a tercie k němu a v septakordu se k základnímu tonu a tercii přidává ještě septima. Pro lepší přehlednost a pochopení jsou v knize příklady zapsané v notových osnovách. (Kodejška a Popovič, 1996, s. 90 - 91)

1.2.7 Název titulu: **Ve školce je bezva**¹³

Autorkou titulu je Ladislava Horová. Kniha obsahuje 136 stran členěných do deseti tematických celků, kterými jsou: **Vítání jara** (Horová, 2010, s. 8 - 28), **Velikonoce** (Horová, 2010, s. 29 - 40),

---

¹³ HOROVÁ, Ladislava. *Ve školce je bezva*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-694-0.

Svátek maminek (Horová, 2010, s. 41 - 50), **Den dětí** (Horová, 2010, s. 51 - 64), **Letní hrátky** (Horová, 2010, s. 65 - 68), **Vůně podzimu** (Horová, 2010, s. 69 - 84), **Zima je tady** (Horová, 2010, s. 85 - 98), **Než přijde Mikuláš** (Horová, 2010, s. 99 - 112), **Vánoční čas** (Horová, 2010, s. 113 - 124), a **Karneval** (Horová, 2010, s. 125 - 132).

V knize není uvedena žádná přímá zmínka o využití klavíru ve výuce v MŠ, ale lze zde nalézt písně i s doprovodnými akordy (každý tematický celek obsahuje jednu píseň) a melodizovaná říkadla. Ta sice nemají notový zápis, ale pro jejich realizaci je doporučeno použít melodie známých lidových písní, například *Pec nám spadla* či *Bude zima bude mráz* v Malém zimním muzikálu (Horová, 2010, s. 93)

1.2.8 Název titulu: **Zvířátka ve hře, tanci a písni**¹⁴

Knihu napsala Eva Kulhánková. Dílo má 144 stran a je členěno na metodické připomínky s vysvětlivkami ke značkám a zkratkám, které autorka dále používá v druhé části (Kulhánková, 2011 s. 13 - 17). Ta rozdělena podle zvířat, která jsou řazena abecedně za sebou počínaje **Bažantem** (Kulhánková, 2011, s. 18), dále např. **Holub** (Kulhánková, 2011, s.26 - 33), **Husa** (Kulhánková, 2011, s.34 - 42), **Kůň** (Kulhánková, 2011, s. 71 - 80) či **Prase** (Kulhánková, 2011, s. 104) a končí písní o **Žížale** (Kulhánková, 2011, s. 132). Kniha je určena pro předškolní a primární výchovu a vzdělávání.

Celkem můžeme v knize najít 117 písní se zvířecí tematikou. Kniha je orientována na propojení hudby a pohybových činností. Autorka se přímo o klavír nezmiňuje, avšak všechny písně mají rozepsané doprovodné akordy, takže je možné je doprovázet na klavír, aniž by učitel musel akordy hledat a dopisovat.

1.2.9 Název titulu: **Od výkřiku k písničce**¹⁵

Autorem titulu je Pavel Jurkovič. Kniha má 136 stran a obsahuje na úvod a pět kapitol. Ty se dále dělí na menší podkapitoly. Názvy kapitol jsou: **Kdy začít** (Jurkovič, 2012, s. 13 - 25), **Hudba a základní rozměr mateřské školy** (Jurkovič, 2012, s. 26 - 42), **Písnička je jediná zpráva o světě** (Jurkovič, 2012, s. 43 - 70), **Hra jako kulturní jev** (Jurkovič, 2012, s. 71 - 105) a **Děti v obci - Český rok - Jak běží rok** (Jurkovič, 2012, s. 106 - 135). Kniha je určena pro děti od narození až do předškolního věku.

Autor v žádné z kapitol přímo nezmiňuje klavír, ale o nutnosti doprovodu hudebními nástroji píše takto: „*Co je pro děti v mateřské škole nejvíce motivující a povzbudivé? Je to samozřejmě učitelka, jež má zjevně hudbu ráda a hraje na hudební nástroj, kterým nejen doprovází zpěv, ale zpestřuje jím i jiné činnosti a inspiruje děti k napodobení. Co děti se rozhodlo ke hře na hudební nástroj už v mateřské škole díky příkladu učitelky!*” (Jurkovič, 2012, s. 22). Jurkovič dále upozorňuje na

¹⁴ KULHÁNKOVÁ, Eva. Zvířátka ve hře, písni a tanci. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 144 s. ISBN 978-80-7367-754-1.

¹⁵ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.

důležitost hry přede hry a upozorňuje, že právě první takty jsou pro začátek písně rozhodující, je zde hudební nápad, který se nese zbytkem písně (Jurkovič, 2012, s. 50). Kniha dále nabízí mnoho písní, které mají buďto přímo klavírní doprovod (Jurkovič, 2012, např. s. 51 - **To je on** v kapitole **Písnička je jediná zpráva o světě**, či s. 131 - Loučení s písničkou v kapitole **Děti v obci - Český rok - Jak běží rok**), nebo písně s doprovodnými akordy (Jurkovič, 2012, např. s. 84 - Veverka číperka v kapitole **Hra jako kulturní jev**, či s. 109 - Nový rok v kapitole **Děti v obci - Český rok - Jak běží rok**). Vyskytují se tu však i písně bez jakéhokoliv doprovodu (Jurkovič, 2012, např. s. 96 - O Koblížkovi v kapitole **Hra jako kulturní jev**), u kterých by musela učitel akordy dopsat podle svého sluchu.

1.2.10. Název titulu: Lidové písničky a hry s nimi¹⁶

Autory knihy **Lidové písničky a hry s nimi** jsou Zdeněk Šimanovský a Alena Tichá. Kniha má 152 stran rozdělených na teoretickou a praktickou část. Teoretická část obsahuje názvy kapitol: **Jaké je dítě předškolního věku?** (Šimanovský, 1999, s. 10 - 12), **Jak naučit děti čistě zpívat?** (Tichá, 1999, s.13 - 20), **Jak pohotově transponovat?** (Tichá, 1999, s. 21), **Doprovody lidových písní durových** (Tichá, 1999, s. 22 - 25), **Doprovody lidových písní mollových** (Tichá, 1999, s. 26) a **Děti předškolního věku a hry** (Šimanovský, 1999, s. 27 - 30). Praktická část je pojmenována **Písničky a hry** (Šimanovský, Tichá, 1999, s. 31 - 140). Kniha je určena pro MŠ.

První zmínka o klavíru je v kapitole **Jak naučit děti čistě zpívat?** v podkapitole **Proč některé děti nezpívají?**, kde je popsán problém dítěte, které špatně zpívá kvůli tomu, že se neposlouchá. Tichá vysvětluje, že dítě: „*Zpívá s plným zaujetím, avšak nevnímá kvalitu svého hlasového projevu, nemá vypěstěnou koordinaci mezi sluchem a hlasem, respektive mezi hudební představou tónu (tj. vnitřním zpíváním) a jeho zvukovou realizací pomocí hlasu. Poznává sice písničku, dovede ji vyřukat na zvonkohře nebo klavíru (má jasnou hudební představu melodie), hlasivky ho však neposlouchají.*” (Tichá, 1999, s. 14).

V kapitole **Doprovody lidových písní durových** Tichá popisuje hlavní akordy, které se využívají při doprovodu písní, a to tóniku (T), subdominantu (S), dominantu (D) a dominantní septakord (D7). O volbě doprovodu a správném složení akordů říká toto: „*Důležité tóny melodie by měly korespondovat s tóny příslušného akordu, jímž doprovázíme.*” (Tichá, 1999, s. 22). Dle autorky dále obecně platí, že pro 1., 3. a 5. stupeň je vhodné uplatnění tóniky, 6. stupeň doprovázíme dominantou a 2., 5., 4. a 7. stupeň je vhodné doprovázet dominantou nebo dominantním septakordem. Dále zde můžeme najít dvě velmi přehledné tabulky, z nichž první obsahuje jednotlivé tóniny, jejich hlavní akordy, stupně a jména not v jednotlivých tóninách. V druhé tabulce jsou uvedené akordy (T, S, D, D7) v nejčastěji používaných durových tóninách. Dále jsou zde rozepsáni tzv. zástupci hlavních akordů, které mají se svým hlavním akordem společné dva tóny. Nejčastěji se používá akord vznikající na 2. (zastupuje subdominantu) a 6. stupni (zastupuje tóniku).

---

¹⁶ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 1999. Nápad - hry - tvořivost. ISBN 80-7178-323-4.

Tyto vedlejší akordy jsou vždy mollové. Vše je opět doplněno přehlednou tabulkou. Tichá dále píše o mimotonálních dominantách, které popisuje takto: „*Změníme-li mollový akord 2. nebo 6. stupně v durový, vznikne v doprovodu zajímavé harmonické napětí - zazní tóny, které do původní tóniny nepatří, tzv. mimotonální dominanty. Na chvíli se ocitáme v jiné tónině.*” (Tichá, 1999, s. 24). V dalších dvou tabulkách podrobně rozebírá nejčastější postup v doprovodu písní s uplatněním mimotonální dominanty - první tabulka je zaměřena na durový šestý stupeň ke 2. stupni, druhá druhá tabulka pak na durový druhý stupeň k dominantě.

V kapitole **Doprovody lidových písní mollových** Tichá popisuje, že mollovou tóninu tvoří mollové akordy vytvořené na některých stupních, v tabulce uvádí příklady nejčastějších mollových tónin a jejich T, S, D a D7. Dále popisuje, že většina mollových písní vybočuje do durové paralelní tóniny, která má stejné předznamení a odvozuje se od prostředního tónu kvintakordu mollové tóniny, tj. ze 3. stupně výchozí mollové tóniny. Poté se píseň vrátí do původní tóniny (Tichá, 1999, s.26). Autorka pro větší přehlednost přidává přehlednou tabulku. Nakonec dodává, že není potřeba vždy respektovat předepsané značky a principy tvoření doprovodů můžeme upravovat dle vlastního uvážení, lze je jak zjednodušit, tak i obohatit. Nakonec Tichá dodává doporučení: „*Mějte však na paměti, že české lidové písně slouží prostý šat, moravská si někdy libuje v pestřejších barvách.*”(Tichá, 1999, s.26).

V kapitole **Písničky a hry** můžeme nalézt 104 lidových písní řazených podle abecedy. Všechny mají notový zápis a akordové značky, takže je možné je doprovázet na klavír. Pod každou písní jsou další možnosti, jak s ní pracovat.

1.2.11. Název titulu: **Písničky pro nejmenší**¹⁷

Autorem méně obsáhlé knihy **Písničky pro nejmenší** je Petr Jistel. Kniha má 15 stran a dělí se na pět krátkých kapitol, kterými jsou: **Zpíváme dva tóny** (Jistel, 1996, s. 2 - 5), **Zpíváme tři tóny** (Jistel, 1996, s. 6 - 7), **Zpíváme čtyři tóny** (Jistel, 1996, s. 8 - 9), **Zpíváme pět tónů** (Jistel, 1996, s. 10 - 11) a **Cvičíme s písničkou** (Jistel, 1996, s. 12 - 13).

V knize není zmíněno, zdali je přímo určená pro MŠ, avšak vzhledem k tónovému rozsahu písní, které jsou zde překládány, i k názvu knihy, lze předpokládat, že je tato kniha určena mladším dětem, co se teprve učí zpívat.

V knize není žádná zmínka o klavíru, písně jsou rozepsány do notových osnov bez doprovodných akordů, autor k nim rozepisuje pouze nástroje Orffova instrumentáře.¹⁸

1.2.12 Název titulu: **Skřivánek: sborník písní pro mateřské školy**¹⁹

Autory knihy **Skřivánek: sborník písní pro mateřské školy** jsou Božena Viskupová, Petr Jistel, Jan Hanuš a Viktor Kalabis. Kniha má 96 stran rozdělených na dva celky, jedním je **Textová část**

¹⁷ JISTEL, Petr. *Písničky pro nejmenší. [Díl] 2 [hudebnina]. Praha: Muzikservis, [1996?]. 15^s.*

¹⁸ *Dle mého názoru však učitel mateřské školy zvládne chybějící akordový doprovod doplnit a písně jsou proto plně využitelné pro potřeby hudebních činností v MŠ.*

(1973, s. 3 -14), druhým **Písně** (1973, s. 15 - 93). Dle úvodní předmluvy by měla být část **Písně** rozdělena ještě na další tři celky (Hanuš, 1973, s. 3), avšak v obsahu toto rozdělení patrné není, nalezneme jej až v samotné části. V podkapitole **Metodické pokyny** je však vysvětleno, že jsou písně řazeny za sebou dle obtížnosti od nejjednoduchých po nejtěžší (Jistel, 1973, s. 12). Kniha je přímo určena pro MŠ.

Autoři považují za samozřejmé, že učitel ovládá nějaký hudební nástroj. Dle nich by měl zvládat zahrát i zazpívat píseň, kterou chce naučit děti, z paměti (Jistel, 1973, s. 14). V kapitole **Textová část** v podkapitole **Přehled harmonických funkcí** také můžeme nalézt klavírní úpravu kadence v nejčastěji používaných dur a moll tóninách v MŠ (Jistel, 1973, s. 5).

V části **Písně** můžeme nalézt celkem 60 písní rozepsaných do notové osnovy i s doprovodnými akordovými značkami. U každé z písní jsou rozpracovány různé druhy doprovodů. Převládá doprovod klavírní, můžeme ale také nalézt doprovod nástroji Orffova instrumentáře, všechny písně mají akordové značky. Vypsání klavírní doprovod je určen pouze zkušeným hráčům, pro běžné učitele je vhodnější se držet akordových značek. Zde je nutné poznamenat, že učitel by se při doprovodu písní měl prioritně věnovat zpěvu dětí. Z tohoto důvodu by bylo vhodné zaměnit složitější akordové značky za jednodušší (např. D^{7#} změnit na D).

1.2.13 Název titulu: **Řemesla ve hře, tanci a písni**²⁰

Autorkou knihy **Řemesla ve hře, tanci a písni** je Eva Kulhánková. Kniha má 176 stran a je členěna na **Předmluvu** (Kulhánková, 2009, s. 9 - 10), kapitoly **Praktické připomínky k práci s knihou** (Kulhánková, 2009, s. 11 - 15), a **Použité značky a zkratky** (Kulhánková, 2009, s. 16), a samotnou metodickou část (Kulhánková, 2009, s. 21 - 169), která obsahuje 34 písní s tématem řemesla. Písně jsou řazené podle abecedy. Publikace je určena pro pedagogy a rodiče dětí předškolního věku a žáků základní školy (Kulhánková, 2009, s. 11).

V knize je klavír zmíněn v podkapitole **Rozsah písně** v kapitole **Praktické připomínky pro práci s knihou**, kde je srovnáván s kytarou. Autorka uvádí, že: „*Ze zkušenosti učitelů i své vlastní vím, že doprovázet klavír velkou skupinu (25) pohybujících se dětí, zpívat s nimi, sledovat je, případně je opravovat, nedává učiteli prostor pro složitější doprovod v levé ruce.*” (Kulhánková, 2009, s. 12). Proto spíše doporučuje kytaru, protože při hře na ní se učitel může i přemístit a má lepší rozhled po třídě.

Nepřímo je klavír zmíněn ještě v podkapitole **Tempo** (Kulhánková, 2009, s. 12), v kapitole **Praktické připomínky pro práci s knihou**, kde je popsáno, jak má učitel přizpůsobit tempo při

---

¹⁹ VISKUPOVÁ, Božena a Petr JISTEL. *Skřivánek: sborník písní pro mateřské školy s doprovodem klavíru, eventuálně dalších (dětských) hudebních nástrojů*. Praha: Panton, 1973.

²⁰ KULHÁNKOVÁ, Eva. *Řemesla ve hře, písni a tanci*. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-535-6.

hraní písně dětem. Při učení písně má učitel hrát dostatečně pomalu, aby děti stačily text pečlivě vyslovovat a ve spojení s pohybem vždy hrát doprovod úměrně jejich možnostem a zvolňovat, je-li to potřeba.

Písně v metodické části jsou zapsány do notové osnovy a jsou k nim doplněné i akordy, takže je lze všechny doprovázet na klavír. U každé písně je rozepsána krátká a jednoduchá taneční choreografie.

1.2.14 Název titulu: Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími²¹

Autorkami knihy **Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími** jsou Alena Tichá a Milena Raková. Kniha má 168 stran rozdělených na hlavní kapitoly **Zpívání s malými dětmi** (Raková, Tichá, 2007, s. 9 - 18), **Hry s hlasem** (Raková, Tichá, 2007, s. 19 - 26) a **Písničky a činnosti s nimi** (Raková, Tichá, 2007, s. 27 - 163). Kapitoly se dále dělí na menší podkapitoly. Kniha je určena pro děti od narození do 8 let, do tohoto období spadá i období strávené v MŠ.

V knize není žádná přímá či nepřímá zmínka o klavíru (autorky spíše pracují s netradičními nástroji, jako např. vařečky), avšak v kapitole **Písničky a činnosti s nimi** můžeme nalézt písně zapsané do notové osnovy opatřené doprovodnými akordovými značkami. Tyto písně lze doprovázet na klavír, pokud dáme přednost živé hudbě před pouštěním předem připravené reprodukované hudby z CD, jež je součástí publikace.

1.2.15 Název titulu: Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími²²

Autorkami této knihy jsou Milena Raková, Ljuba Štíplová a Alena Tichá. Kniha má 184 stran rozdělených do šesti kapitol, kterými jsou: **Nasloucháme** (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 11 - 14), **Zpíváme** (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 15 - 26), **Texty a metodiky** (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 27 - 146), **Učíme se porozumět hudební řeči** (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 147 - 154), **Příběhy** (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 155 - 170) a **Závěrečné poslechové hry** (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 173 - 174). Kniha je určena pro děti od 3 do 8 let, spadá tedy i do časového období, ve kterém dítě navštěvuje MŠ.

V knize není žádná přímá zmínka o klavíru, avšak v podkapitole **Zlepšujeme hudební sluch a hlas** (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 15-17) v kapitole **Zpíváme** autorky uvádí hru na nějaký nástroj jako jednu z alternativ při učení dětí rozeznávat tóny rozlišené síly, délky, barvy a výšky (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 15).

V kapitole **Texty a metodiky** můžeme najít mnoho písní (převážně umělých) rozepsaných do notové osnovy a opatřené doprovodnými akordovými značkami. Tyto písně lze doprovázet na klavír, pokud dáme přednost živé hudbě před pouštěním předem připravené reprodukované hudby z CD, jež je součástí publikace.

---

²¹ TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-100-6.

²² RAKOVÁ, Milena, Ljuba ŠTÍPLOVÁ a Alena TICHÁ. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-543-1.

1.2.16 Název titulu: **Taneční hry s písničkami**²³

Autorkou této knihy je Eva Kulhánková. Kniha má 144 stran a je dělena na úvodní část složenou z kapitol **Hra a tanec pro radost** (Kulhánková, 2009, s. 8 - 9) a **Metodické pokyny ke hrám** (Kulhánková, 2009, s. 10), a metodickou část rozdělenou na tři části pojmenované **Hry pro nejmenší - od 3 let** (Kulhánková, 2009, s. 11 - 38), **Hry pro děti od pěti let** (Kulhánková, 2009, s. 39 - 88) a **Hry pro děti od šesti let** (Kulhánková, 2009, s. 89 - 149). Kniha je určena učitelům mateřských, základních a hudebních škol, vedoucím dětských tanečních souborů a vychovatelům v družinách (Kulhánková, 2009, s. 10).

V knize není klavír přímo zmíněn, avšak autorka uvádí o doprovodech toto: „*Taneční hry se zpěvem tvoří zvláštní část v dětském hudebně-tanečním folkloru. Rozhodujícím činitelem je v nich zpěv a hudební doprovod, který esteticky dotváří a prohlubuje celkový obraz hry po stránce dramatické a výrazové.*” (Kulhánková, 2009, s. 8). V metodické části můžeme najít 100 písní zapsaných do notové osnovy s doprovodnými akordovými značkami. Část první **Hry pro nejmenší - od 3 let** (23 písní) a část druhá **Hry pro děti od pěti let** (37 písní) jsou svou náročností vhodné pro mateřské školy. Z části třetí **Hry pro děti od šesti let** (40 písní) by již učitel MŠ musel vybírat, neboť jsou zde i náročnější písně určené pro první stupeň ZŠ.

1.2.17 Název titulu: **Česká Orffova škola**²⁴

Edici čtyř titulů **Česká Orffova škola I. Začátky**, **Česká Orffova škola II. Pentatonika**, **Česká Orffova škola III. Dur-moll** a **Česká Orffova škola IV. Modální tóniny** napsali autoři Ilja Hurník a Petr Eben.

První kniha v edici nese jméno **Česká Orffova škola I. Začátky** a má 100 stran rozdělených na hlavní kapitoly **Úvod** (Poš, 1969, s. 5 - 8), **Metodické pokyny** (Keller a Dostal, 1969, s. 9 - 26), **Elementární improvizace** (Poš, 1969, s. 27 - 50), **Písně** (Hurník, 1969, s. 51 - 68), **Deklamační hry** (Dostal, 1969, s. 69 - 76), **Instrumentální skladby** (Hurník, 1969, s. 77 - 82) a **Hudební výchova pohybem** (Kröschlová, 1969, s. 83 - 99) dělené dále na jednotlivé podkapitoly. Kromě Ilji Hurníka a Petra Ebena na této knize spolupracovali ještě Eva Kröschlová, Wilhelm Keller, Jan Dostal a Vladimír Poš. Kniha je určena pro děti MŠ a nižší ročníky ZŠ

O klavíru se v **Úvodu** zmiňuje Poš takto: „*Někdy bývá této cestě vytýkáno, že odvrací zájem studenta od klasických instrumentů (klavír, housle, atd.), zejména při úvahách o jejím použití na lidových školách umění.*” (Vladimír Poš, 1969, s. 6). Poš však hned poté namítá, že jde o elementární výuku malých dětí a hra na Orffovy nástroje může být skvělou průpravou i pro hru ve školním souboru. Navíc se jedná o nástroje snadno ovladatelné, nepředpokládá se domácí cvičení a proto lze spojit hru na Orffovy nástroje s hrou na klasický nástroj. (Poš, 1969, s. 6). V knize můžeme najít písně rozepsané do notové osnovy prioritně pro nástroje Orffova instrumentáře, z

²³ KULHÁNKOVÁ, Eva. *Taneční hry s písničkami: od 4 let do 9 let*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-108-5.

²⁴ HURNÍK, Ilja a Petr ERBEN. *Česká Orffova škola*. Praha: Muzikservis, 1969.

tohoto důvodu u nich nejsou uvedeny akordy ani klavírní doprovod. Např. pro hru doprovodu písní orffovským instrumentářem samotnými dětmi si lze v tomto případě představit, že zkušený učitel MŠ může vybrat pouze některý z uvedených modelů. Melodii písně pak může opatřit vlastním akordickým doprovodem.

Druhá kniha v edici nese jméno **Česká Orffova škola II. Pentatonika** a má 54 stran rozdělených na hlavní kapitoly **Úvod** (Jurkovič, 1969, s. 4 - 6), **Vokální skladby** (Hurník a Erben, 1969, s. 7 - 42) a **Instrumentální skladby** (Hurník a Erben, 1969, s. 43 - 53). Tyto kapitoly jsou potom dále děleny na menší podkapitoly. Kniha obsahuje instrumentální činnosti, které můžeme vzhledem k úrovni obtížnosti považovat jako vhodné pro využití v mateřských školách.

Dle autorů je druhý díl notovou přílohou prvního dílu. V **Úvodu** se Jurkovič zmiňuje o klavíru takto: „*Nebojme se spojovat Orffův dětský instrumentář s klavírem nebo jiným nástrojem, kde je nějaký part příliš obtížný.*“ (Jurkovič, 1969, s. 4). Zároveň poukazuje na těžší části některých skladeb v knize a doporučuje, aby je hrál (doprovázel) spíše učitel nebo jiný dospělý. Také zdůrazňuje, že má učitel vybírat ty skladby, které se jim nejen líbí, ale jsou i optimální v náročnosti, neb zbytečně velká obtížnost by vedla pouze k deprivaci dětí.

Třetí díl edice se jmenuje **Česká Orffova škola III. Dur - moll** a má 108 stran rozdělených na kapitoly **Úvod** (Hurník a Eben, 1969, s. 4), **Elementární improvizace** (Hurník a Eben, 1969, s. 5 - 15), **Písně** (Hurník a Eben, 1969, s. 16 - 74) **Tři pohádky s hudbou** (Hurník a Eben, 1969, s. 75 - 93) a **Instrumentální skladby** (Hurník a Eben, 1969, s. 94 - 107). Tato kniha je již určena pro 1. - 4. stupeň ZŠ. Zmínky o klavíru nalezneme pouze v kapitole Elementární improvizace, kde je klavírní doprovod použit ke zvýraznění harmonického doprovodu písní - autoři na jeho základě vysvětlují, co je to tónika, subdominanta a dominanta. Více než tyto tři akordy nejsou u 85% lidových písní potřeba. V knize je ještě zmíněna kadence, dále je zde popsáno její zapojení do písní již v rámci hry se souborem Orffových nástrojů (Hurník a Eben, 1969, s. 7 - 9).

Čtvrtý díl edice pojmenovaný **Česká Orffova škola IV. Modální tóniny** má 62 stran rozdělených na kapitoly **Úvod** (Hurník a Eben, 1969, s. 2), **Modální stupnice** (Hurník a Eben, 1969, s. 3), **Elementární improvizace** (Hurník a Eben, 1969, s. 4 - 10), **Písně** (Hurník a Eben, 1969, s. 11 - 41) a **Instrumentální skladby** (Hurník a Eben, 1969, s. 42 - 59). Jedná se o náročné modely, v praxi MŠ už nevyužitelné. Za zmínku stojí však např. dórská stupnice rozepsaná v kapitole Elementární stupnice, která by mohla být dle mého názoru určena pro nadané žáky či pro předškoláky, pokud bychom obtížnost upravili tak, aby pro děti byla úměrná jejich věku. (Srov. Kap. 2.4 **Klavír v kontextu s instrumentálními činnostmi**)

Závěr

Pro přehlednost je zde uvedena stručná tabulka, ve které jsou shrnuty všechny předchozí poznatky z nastudované literatury. Informace jsou rozděleny do čtyř hudebních činností - pěveckých, poslechových, pohybových a instrumentálních. Do tabulky jsou zapsané pouze ty činnosti, o jejichž

propojení s klavírem se autoři přímo (u činnosti je přímo zmíněn klavír) či nepřímo (u činnosti je zmíněna hra na hudební nástroj a klavír je jednou z variant) zmiňují.

Tabulka 1

Název titulu	Autor/ autoři	Využití klavíru v pěveckých činnostech	Využití klavíru v poslechových činnostech	Využití klavíru v pohybových činnostech	Využití klavíru v instrumentálních činnostech
Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání	Marie Lišková	ano	ano	ano	ano
Hudební výchova v mateřské škole	Jiří Zezula, Olga Janovská a kolektiv	ano	ano	ano	ne
Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání	Hana Dvořáková	ne	ne	ano	ne
Učíme děti zpívat	Alena Tichá	ano	ne	ne	ne
Zpíváme a tvoříme s malými	Milena Raková, Ljuba Štíplová, Alena Tichá	ano	ne	ano	ne
Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole	Miloš Kodejška, Mikuláš Popovič	ano	ne	ne	ne
Ve školce je bezva	Ladislava Horová	ano	ne	ne	ne
Zvířátka ve hře, tanci a písni	Eva Kulhánková	ano	ne	ano	ne
Od výkřiku k písničce	Pavel Jurkovič	ano	ne	ne	ne

Lidové písničky a hry s nimi	Zdeněk Šimanovský, Alena Tichá	ano	ne	ne	ne
Písničky pro nejmenší	Petr Jistel	ne	ne	ne	ne
Skřivánek	Jan Hanuš a Viktor Kalabis	ano	ano	ano	ano
Řemesla ve hře, tanci a písni	Eva Kulháňková	ano	ne	ano	ne
Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími	Alena Tichá, Milena Raková	ano	ne	ano	ne
Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími	Alena Tichá, Ljuba Štíplová, Milena Raková	ano	ano	ano	ne
Taneční hry s písničkami	Eva Kulháňková	ano	ne	ano	ne
Česká Orffova škola	Ilja Hurník, Petr Eben	ne	ne	ne	ano

Jak můžeme z tabulky vyvodit, nejčastěji se klavír objevuje v kontextu s pěveckými činnostmi (16 ze 17 knih). S klavírem se můžeme často setkat také v pohybových činnostech (10 ze 17 knih). Výrazně méně často je klavír zmíněn v kontextu poslechových (4 ze 17 knih) a instrumentálních činností (3 ze 17 knih).

2 Možnosti využití klavíru v hudebních činnostech v MŠ

Na základě výše uvedených knih bude nyní vypracována samostatná kapitola, ve které bude klavír rozdělen na základě jeho souvislosti se čtyřmi základními hudebními činnostmi. Toto rozdělení je pouze přibližné, neb všechny tyto činnosti jsou spolu velmi těsně provázané a navzájem se prolínají (např. dítě poslouchá klavír a zpěv učitele po dobu toho, co zpívá). Cílem kapitoly je nejprve stručně představit obsah jednotlivých činností a nastínit metodický postup v nich. Dále budeme zjišťovat v souvislosti s odbornou literaturou, jak se do obsahu těchto činností promítá klavír, zda jsou klavír a jeho využívání zmiňovány, a pokud ano, tak v jakém kontextu.

Za účelem snadného srovnávání informací o využití klavírní hry v hudebních činnostech byly sestaveny pro každou kapitolu zvlášť speciální přehledové tabulky (Tabulky č. 2 - 5).

2.1 Klavír v kontextu s pěveckými činnostmi

V této kapitole se blíže podíváme na zapojení klavíru do pěveckých činností, co jsou to pěvecké činnosti a jaké druhy aktivit jsou s klavírem propojeny.

2.1.1 Pěvecké činnosti v MŠ

„Činnosti pěvecké jsou základem hudebněvýchovného procesu, rozvíjejí nejrůznějšími prostředky smysl pro krásu zpěvu, dávají základy pěveckých dovedností a kultivují mluvní a zpěvní projev dítěte.“ (Zezula, Hudební výchova v mateřské škole, 1987, s. 46). Nejdříve jsou jejich obsahem účelově zaměřené hry pro nejmenší děti, které obsahují nehudební zvuky a různé příběhy a pohádky, které vedou k uvolnění hlasového orgánu a uvědomění si rytmické stránky řeči. Poté následuje rytmizace slov a sousloví a říkadla, a nakonec práce s písní, která v pěveckých činnostech jednoznačně dominuje. Práci s písní doplňují bohaté a rozmanité hudební didaktické hry (Zezula, Hudební výchova v mateřské škole, 1987, s. 46).

Podle Liškové je zpěv přirozeným lidským projevem stejně jako řeč. V MŠ by měl být důležitou částí každé činnosti. Z hudebního hlediska slouží zpěv k celkovému rozvíjení muzikality dětí. Jeho absence má mnoho negativních důsledků, nejen v nerozvinutí muzikálnosti dítěte, ale i v psychickém a fyzickém vývoji dítěte. Vokální aktivity podporují sebevědomí a mohou skvěle posloužit pro překonávání komunikačních bariér. Dále pomáhají rozvíjet sociální citění dětí, rozvíjí toleranci a spolupráci, cvičí paměť a pozornost a v neposlední řadě také podporuje rozvoj představivosti a přirozenou tvůrčí aktivitu (Lišková, Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, 2006, s. 21).

Dítě si osvojuje pěvecké dovednosti pomocí nápodoby, jeho vzorem bývá např. matka nebo učitel v MŠ. Nejdůležitějším obsahem pěveckých dovedností je hygiena hlasu, aby si dítě nepoškodilo hlasivky. Je tedy důležité a neopomenutelné zpívat ve vyvětrané místnosti s dobrou akustikou a ideální teplotou a vlhkostí vzduchu, vybírat písně posazené v přirozené poloze dětského hlasu a nenutit dítě zpívat, je-li unavené či nemocné. Také je vhodné zpívat v kratších intervalech, neb dlouhodobější zpívání vede k únavě dítěte a k falešné intonaci (Strnadová, Zezula, 1988, s. 8 - 9).

2.1.2 Klavír v kontextu s pěveckými činnostmi

Jak jsme mohli v závěru předchozí kapitoly vidět, pokud budeme hledat největší nabídku využití klavíru v hudebních činnostech v MŠ, bude to právě v pěveckých činnostech, kde slouží nejčastěji jako doprovodný nástroj v písních (15 ze 17 knih). Na základě prostudované literatury můžeme konstatovat, že se klavír v kontextu s poslechovými činnostmi objevuje v těchto knihách: **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** (Lišková, 2006), **Hudební výchova v mateřské škole** (Zezula, Janovská a kol., 1987), **Učíme děti zpívat** (Tichá, 2005), **Zpíváme a tvoříme s malými** (Raková, Štíplová a Tichá, 2012), **Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole** (Kodejška a Popoviš, 1996), **Ve školce je bezva** (Horová, 2010), **Zvířátka ve hře, tanci a písni** (Kulhánková, 2011), **Od výkřiku k písničce** (Jurkovič, 2012), **Lidové písničky a hry s nimi** (Šimanovský, 1999), **Skřivánek** (Hanuš a Kalabis, 1973), **Řemesla ve hře, tanci a písni** (Kulhánková, 2009), **Zpíváme a hraje si s nejmenšími** (Raková a Tichá, 2007), **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími** (Raková, Štíplová a Tichá, 2009), **Taneční hry s písničkami** (Kulhánková, 2009) a **Česká Orffova škola** (Hurník a Eben, 1969). Jeho využití ve výuce HV na MŠ je zmiňováno v těchto souvislostech: kniha obsahuje písně s akordy, kniha obsahuje písně s předepsaným doprovodem, kniha obsahuje přidání doporučené přede hry/ mezihry/ dohry do písní, v knize je popsána či používána kadence (TSD) a kniha obsahuje návrhy doprovodů k písni. K snadnějšímu přehledu byla sestavena následující souhrnná tabulka.

Tabulka 2

Název titulu	písně s akordy	písně s předepsaným doprovodem	přidání doporučené přede hry/ mezihry/ dohry	kadence (TSD)	návrhy doprovodů k písni vycházejících z kadence
Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání	ano	ne	ne	ano	ne
Hudební výchova v mateřské škole	ano	ne	ne	ano	ne
Učíme děti zpívat	ano	ne	ne	ne	ne
Zpíváme a tvoříme s malými	ano	ne	ne	ne	ne

Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole	ne	ano	ne	ano	ano
Ve školce je bezva	ano	ne	ne	ne	ne
Zvířátka ve hře, tanci a písni	ano	ne	ne	ne	ne
Od výkřiku k písničce	ano	ano	ano	ne	ne
Lidové písničky a hry s nimi	ano	ne	ne	ano	ne
Skřivánek	ano	ano	ano	ano	ne
Řemesla ve hře, tanci a písni	ano	ne	ne	ne	ne
Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími	ano	ne	ne	ne	ne
Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími	ano	ne	ne	ne	ne
Taneční hry s písničkami	ano	ne	ne	ne	ne

Jak můžeme z tabulky vyčíst, nejčastěji se objevuje klavír v pěveckých činnostech v kontextu s písněmi, které mají jako doprovod rozepsané akordové značky. Objevuje se v těchto knihách: **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, Hudební výchova v mateřské škole, Učíme děti zpívat, Zpíváme a tvoříme s malými, Ve školce je bezva, Zvířátka ve hře, tanci a písni, Od výkřiku k písničce, Lidové písničky a hry s nimi, Skřivánek, Řemesla ve hře, tanci a písni, Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími, Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími a Taneční hry s písničkami.** (15 ze 16 knih). Tento druh doprovodu je dle všeho populární i z hlediska, že jej

lze využít na další nástroje, např. kytaru. Další nespornou výhodou můžeme vidět v tom, že akordový doprovod je variabilní a přizpůsobivý a umožňuje hráči zvolit si takovou obtížnost, aby píseň uhrál.

Tři knihy z prostudované literatury nabízí písně s předepsaným doprovodem. Jsou jimi: **Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole, Od výkřiku k písničce a sborník Skřivánek**. Nejvíce předepsaných doprovodů nabízí právě **Skřivánek**, celkem 39 písní z 60 má klavírní part. Jurkovič nabízí v knize **Od výkřiku k písničce** v kapitole **Cesta za písničkou** sedm písní s klavírním doprovodem pro obě ruce (Jurkovič, 2012, s. 51-60). Kodejška rozpracovává v knize **Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole** v kapitole **Úpravy vybraných písní s harmonickou výplní v pravé ruce** různé druhy doprovodů k sedmi písním, které vycházejí z tóniky, subdominanty a dominanty. Doprovodný part je rozepsán pouze pro levou ruku, v pravé je melodie písně. Zde vychází doprovod předepsaný autorem z kadence a slouží zároveň jako inspirace, se kterou se mohou učitelé inspirovat v případě vlastní tvorby doprovodu (Kodejška, 1996, s. 101 - 104).

V knihách **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, Hudební výchova v mateřské škole, Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole** a **Lidové písničky a hry s nimi** se můžeme dočíst o využití kadence jako klavírního doprovodu pro písně, které mají akordové značky nebo jsou úplně bez jakéhokoliv doprovodu 4. Nejvíce široce se tomuto tématu věnuje Kodejška ve své knize **Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole**, kde rozebírá zasazení TSD do durových i mollových písní. Podrobněji jsou tyto kapitoly rozepsány v podkapitole **1.2.6 Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole** v této bakalářské práci. Lišková popisuje základní harmonické funkce velmi skromně, vysvětluje pouze, že se tónika tvoří na 1. stupni dané tóniny, subdominanta vzniká na 4. a dominanta na 5. stupni a spojením těchto tří tónů vzniká kadence (Lišková, 2006, s.45 - 46). Tónika se subdominantou a tónika s dominantou mají vždy jeden společný tón, při spojování akordů tedy zůstávají tyto společné tóny ležet, zatímco ostatní tóny postupují nejbližší cestou k tónům následujícího akordu - např. v C dur leží tónika na tónech c-e-g, dominanta h-d-g (g je společný bod, spodní dva se posouvají). Při spojení akordů tónika - subdominanta ve stupnici C dur vypadá posun takto - c-e-g (T) -> c-f-a (S) (Zezula, 1987, s. 172). V knize **Lidové písničky a hry s nimi** nalezneme instrukce, jak zvolit vhodný akord (TSD) podle jednotlivých tónin stupnice v durových i mollových písních. Podrobněji je tato část knihy rozpracována v podkapitole **1.2.10 Lidové písničky a hry s nimi** této bakalářské práce. O návrzích doprovodů k písním se zmiňuje pouze Kodejška v knize **Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole**. Popisuje základní modely k doprovodu písní, kterými jsou: polkový, rozložený, valčíkový a ukolébavkový. U každého z modelů je také ukázka zapojení daného doprovodu přímo do písně (Kodejška, 1996, s. 16 - 17). V kapitole **4. Převedení doprovodu z levé ruky do pravé** pojednává autor o převedení hry harmonické výplně do pravé ruky, zatímco v levé ruce zůstává jen jeden tón.

Žádná z prostudovaných knih neobsahuje návrh, jak vytvořit předehru či dohru u lidové nebo umělé písně. V knize **Od výkřiku k písničce** můžeme najít v písních s předepsaným doprovodem

doporučené přede hry (Jurkovič, 2012, s. 52-60). Ve sborníku **Skřivánek** je u každé písně s předepsaným doprovodem přede hra, některé nabízí i mezihru či dohru.

2.2 Klavír v kontextu s poslechovými činnostmi

V této podkapitole se blíže podíváme na to, co jsou to poslechové činnosti a v jakém kontextu v nich můžeme nalézt klavír.

2.2.1 Poslechové činnosti v MŠ

„Činnosti poslechové směřují od vnímání krátkých zvukových a tónových celků k citovému prožitku a estetickému zážitku. Jejich cílem je rozvoj hudebního sluchu, hudební sluchové představitivosti a poslechových dovedností, postupně i osvojování si základních výrazových prostředků hudební řeči aktivním poslechem.” (Zezula, Hudební výchova v mateřské škole, 1987, s. 46). Přiměřené poznávání spojujeme v co největší míře s vlastní činností dětí v ostatních hudebních oblastech (pěvecká, pohybová a instrumentální) i s aktivními myšlenkovými pochody, kterými budujeme základy elementárního hudebního vzdělání (Zezula, 1987, s. 46). Poslechové činnosti mají dvě složky - sluchovou a emocionální. Sluchovou složku zajišťuje sluchový orgán, který je prostředkem pro poslech hudby a jejích základních prvků - výšky, délky, síly a barvy. Emocionální složku vyplňuje obsahová stránka hudby představující komplex prostředků hudebního vyjádření s výrazným citovým vlivem na člověka (Zezula, 1987, s. 132 - 133).

Děti se postupně učí rozlišovat základní výrazové prostředky hudební řeči a vhodně na ně reagovat (např. pohybem, slovem). Tříleté děti jsou ze začátku více uchvácné mimohudebními prostředky (např. námětem skladby - *Děšť*, *Radost*), „živý” zpěv učitelky je pro ně dominující formou poslechu. Čtyř až pětileté děti již častěji pracují s některými výrazovými prostředky hudby (např. v tempu rozlišují kontrasty rychle-pomalú). Obsahem poslechových činností pěti až šestiletých dětí je poznávání již více zaměřené na detaily a různorodost hudby (např. jsou děti seznámeny s různými žánry - pochod, tanec, ukolébavka aj.), učí se sledovat a rozeznávat změny tempa, dynamiky a dalších hudebních kontrastů (Zezula, 1987, s. 134 - 138).

2.2.2 Klavír v kontextu s poslechovými činnostmi

Na základě prostudované literatury z předchozí kapitoly můžeme konstatovat, že se klavír v kontextu s poslechovými činnostmi objevuje v těchto knihách: **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** (Lišková, 2006), **Hudební výchova v mateřské škole** (Zezula, Janovská a kol., 1987), **Skřivánek** (Hanuš a Kalabis, 1973) a **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími** (Raková, Štíplová a Tichá, 2009). Klavír v kontextu s poslechovými činnostmi tedy obsahují 4 knihy ze 16. Jeho využití ve výuce HV na MŠ je zmiňováno v těchto souvislostech: kniha obsahuje seznam skladeb k poslechu, kniha obsahuje skladby k poslechu zapsané do notového zápisu, kniha obsahuje činnosti s uvedením námětů pro práci s hudebními kontrasty a kniha obsahuje hádanky zlepšující hudební cítění dětí. K snadnějšímu přehledu byla sestavena následující souhrnná tabulka.

Tabulka č. 3

Název titulu	seznam skladeb k poslechu	skladby k poslechu zapsané do notového zápisu	hudební kontrasty	hádanky zlepšující hudební cítění
Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání	ano	ne	ne	ano
Hudební výchova v mateřské škole	ano	ano	ano	ano
Skřivánek	ne	ano	ne	ne
Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími	ne	ne	ano	ano

Jak lze z tabulky vyčíst, nejčastěji je v zkoumané literatuře využití klavíru zmiňováno uváděním tzv. hudebních hádanek. (3 knihy ze 4). Lišková se o nich zmiňuje v knize **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání**, Zezula v knize **Hudební výchova v mateřské škole** a Jistel ve sborníku **Skřivánek**. Lišková popisuje hudební hádanky velice stručně - učitel zahraje dětem melodii na klavír a děti hádají píseň (Lišková, 2006, s. 139). Zezula toto téma rozebírá podrobněji, nabízí u hádanek různé úrovně obtížnosti. Prostřednictvím hudebních hádanek se dle Zezuly rozvíjí hudební paměť. Nejsnadněji se píseň pozná, pokud je hrána od začátku, děti si zároveň vybaví i slova. Pokud chceme hrát jinou část písně (závěti nebo střední část), je dobré položit dětem otázku: „*Dokážete zazpívat ten kousek písničky, který teď zahráji?*“ Hned poté lze navázat druhou otázkou, která zní: „*A jak začíná tato písnička?*“ Poté, co děti uhodnou, o jakou píseň se jedná, doporučuje Zezula si ji zazpívat celou (Zezula, 1987, s. 130). Jistel pouze uvádí v kapitole **Práce s písní** (Jistel, 1973, s. 14) hudební hádanky jako jednu z možností, jakými lze s písněmi v knize pracovat.

Dále můžeme v literatuře uvádějící klavír v kontextu s poslechovými činnostmi nalézt seznamy písní doporučených k poslechu či klavírních skladeb vhodných pro poslechové činnosti v MŠ (2 knihy ze 4) - konkrétně v knihách **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** a **Hudební výchova v mateřské škole**. V knize **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** uvádí Lišková krátký seznam devíti skladeb (P. Eben - Vlák se rozjíždí, C. Saint-Saëns - Slon, želvy a antilopy, V. Novák - Kukačko, kde jsi, V. Trojan - Kuřátko a slon, E. Grieg - Lyrické kusy - Ptáček, I. Hurník - Pohádka o hluchém bubnu, V. Novák - Bouře, V. Tatrách, A. Vivaldi - Čtvero ročních období, B. Smetana - Vltava), které doporučuje použít pro poslech v MŠ. Seznam je však velmi krátký, v samotné knize tyto skladby zapsané v notových osnovách nejsou a Lišková neodkazuje na žádnou jinou literaturu, kde by bylo možné tyto skladby zapsané do notového zápisu dohledat. Je nutné také

podotknout, že v seznamu najdeme klavírní skladby i orchestrální díla - Lišková pravděpodobně počítá s jejich reprodukcí prostřednictvím CD. Přesto lze vybrat i pár klavírních skladeb, které může učitel zahrát dětem živě. Jsou jimi skladby například **Vlak se rozjíždí** od Petra Erbena či **Kuřátko a slon** od Václava Trojana (Lišková, 2006, s. 151). Lišková v rámci motivace dětí k poslechu píše toto: „*Nejjednodušší motivací, kterou nám nabízí sama hudba, je mnohdy název hudební skladby. K poslechu totiž většinou vybíráme skladby s mimohudebním námětem (Děšť, Bouře, Před spaním, Radostná událost). U dětí je konkretizace hudebního díla na místě. Skladby s určitým námětem vyvolávají v dětech asociace s představami a situacemi, které již samy poznaly, což jim umožňuje lépe porozumět hudební řeči.*” (Lišková, 2006 s. 149). Podle Liškové je tedy velmi důležité nejen umět poslechem sklادbu zahrát, ale také děti správně motivovat, aby je práce se sklادbou bavila.

Velmi podrobně rozepsaný seznam poslechových písní a instrumentálních skladeb, u kterých je klavír hojně zmiňován, obsahuje kniha **Hudební výchova v mateřské škole** (Zezula, 1987, s. 135 - 142). Hra na klavír se v kategorii poslechových činností u tohoto autora objevuje nejvíce v souvislosti s lidovými i umělými písněmi. Zezula rozčleňuje poslech u dětí do tří přehledných tabulek dle věku dětí a rozepisuje u každé věkové kategorie cíle, k nimž má učitel děti pomocí daných poslechových činností vést. Nejmenší zpěvačky může učitel vést k poznání, že jsou některé melodie vyšší a jiné nižší - autor doporučuje hrát na klavír **lidové písně** či melodie dětem známého popěvku (tzn. písně, které děti znají), střídavě hrané v malé a v trojčárkované oktávě (Zezula, 1987, s. 135 - 136). Ve střední věkové skupině jsou uvedeny písně a skladby pro hru na klavír v poslechových činnostech, které jsou členěny do jednotlivých kategorií podle účelu. Můžeme klavír zapojit do učení dětí vnímání výškových kontrastů pomocí klavírní hry, např. pomocí skladeb **Slon** (Saints-Saens) a **Ptáček na větvi** (Šulgin). Pro vedení dětí k soustředěnému poslechu a k přiměřenému vyjádření pocitů z hudby odkazuje Zezula na drobné klavírní skladby v příloze knihy, např. **Zima** - autor neuveden, **Sněží snížek** - autor neuveden a **Kohoutí budíček** - Vorlová (Zezula, 1987, s. 137 - 138).

Nejčastěji je zmiňován klavír jako nástroj pro realizaci poslechových činností určené v souvislosti s výukou nejstarší věkové skupiny dětí. Zde jsou uvedeny například skladby určené k vnímání kontrastů v hudbě (např. **Kuřátko a slon** - V. Trojan **Vlak se rozjíždí** - P. Eben), krátké skladby pro poslech s navzájem kontrastním charakterem, což znamená, že jsou např. volnějšího a rychlejšího tempa (např. **Panenka stůně** - I. Hurník a **Májové ráno** - autor neuveden). Pro poznání melodie známé písně (tzn. písně, kterou děti znají) doporučuje Zezula klavírní doprovody lidových písní ze zpěvníku **Malým zpěváčkům**²⁵. Pro vedení dětí k rozlišování výrazových prostředků ve sklادbě a tudíž i k intenzivnějšímu prožitku (melodie, tempo apod.) jsou zde doporučené tyto klavírní skladby: **Vesele**, **Smutně**, **Něžně**, **Rozzlobeně** (I. Hurník) a hudební hádanky. V poslední kategorií jsou uvedeny skladby, které mají napomoci k vyjadřování pocitů z poslouchané hudby

---

²⁵ JANOVSÁ, Olga a Libuše KURKOVÁ. *Malým zpěváčkům: zpěvník pro mateřské školy*. Ilustroval Ota JANEČEK. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Odborné příručky pro žákyně středních pedagogických škol a pro učitelky mateřských škol.

(např. **Písnička o vrabci** P. Eben, **Na traktoru** - I. Hurník, **Zvědavá písnička a Žabky zpěvačky** - autor neuveden) (Zezula, 1987. s. 141 - 142). Mnohé z výše uvedených skladeb můžeme najít v příloze knihy (Hudební výchova v mateřské škole, 1987, s. 354 - 387).

Jak je již výše uvedeno, kniha **Hudební výchova v mateřské škole** nabízí skladby k poslechu rozepsané do notové osnovy. Těmito skladbami jsou: **Pochod komediantů** (B. Smetana), **Pochod** (I. Hurník), **Něžně** (I. Hurník), **Taneček pro medvěda** (I. Hurník), **Smutně** (I. Hurník), **Ozvěna** (I. Hurník), **Smutná písnička** (I. Hurník), **Panenka stůně** (I. Hurník), **Ukolébavka I a II** (I. Hurník), **Fanfára** (M. Kabeláč), **Medvěd** (Vl. Rebikov), **Na traktoru** (P. Eben), **Vlak se rozjíždí** (P. Eben), **Pochod Pionýrů** (M. Kopelent), **Kuřátko a slon** (V. Trojan), **Tanec** (B. Bartók), **Dudácká** (B. Bartók), **Pochod** (S. Prokofjev), **Pochod dřevěných vojáčků** (P. I. Čajkovskij) a **Veselý pochod** (M. Kopelent). Mnohé z těchto skladeb jsou přímo určené pro klavír (např. **Pochod**, **Kuřátko a slon** a **Fanfára**), jiné mají doporučený jiný nástroj jako třeba housle či klarinet (např. **Smutně**), avšak všechny skladby jsou hratelny i na klavír. (1987. s. 354 - 378). Písně a skladby využitelné k poslechovým činnostem v MŠ nabízí rovněž dříve velmi využívaný sborník **Skřivánek** v kapitole **Práce s písní** (Jistel, 1973, s. 14), kde popisuje Jistel využití písní, které jsou v knize obsažené, k poslechovým činnostem jako jednu z možností, jakými lze s písněmi v knize pracovat.

Klavír je dále v literatuře vyzdvihován jako jedna z možností k naučení rozpoznávání výškových kontrastů (2 knihy ze 4). O výškovém kontrastu se zmiňují Zezula v knize **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** (Zezula, 1987, s. 130) a autorky knihy **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími** (Raková, Štíplová a Tichá, 2009, s. 16). Učitel zahraje nějaký tón či melodický motiv v různé výšce a děti znázorňují např. pohybem, kdy je tón „nahore“ a kdy „dole“. V knize **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími** můžeme najít ještě další možnosti využití klavíru v práci s rozlišováním hudebních kontrastů dětmi, a to v hledání rozdílu forte x piano, odlišné délky tónů (dlouhý tón x krátký úsečný tón) (Raková, Štíplová a Tichá, 2009, s. 15 - 16) a v rychlosti tempa písně (Raková, Štíplová a Tichá, 2009, s. 149). V knize jsou rozepsány možnosti, jak děti mohou znázorňovat své představy na základě vnímání a poslouchání výše zmíněných protikladů. Například v dlouhých tónech a pomalém tempu mohou děti hrát unaveného člověka, v rychlém tempu s krátkými notami mohou poskakovat a cupítat (Raková, Štíplová a Tichá, 2009, s. 149).

2.3 Klavír v kontextu s hudebně pohybovými činnostmi

V této podkapitole se blíže podíváme na to, co jsou to hudebně pohybové činnosti a v jakém kontextu v nich můžeme nalézt klavír.

2.3.1 Hudebně pohybové činnosti

„Činnosti hudebně pohybové jsou nejtypičtějším projevem reagování na hudbu u dětí předškolního věku. Spojením hudby s pohybem docílíme u dětí citového prožívání hudby, rozvíjíme přirozenou schopnost vyjádřit hudbu pohybem a dosahujeme tak oživení hudebního projevu.“ (Zezula, 1987, s. 46). Spontánní pohybové reakce usměrňujeme tak, aby pohyb dítěte získával postupně estetický tvar v souladu s hudbou a postupně se přibližoval lадnému a plynulému tanečnímu projevu.

Hudebně pohybové činnosti také rozvíjejí rytmické citění dětí (Zezula, Hudební výchova v mateřské škole, 1987, s. 46).

V hudebně pohybových činnostech si děti osvojí základní taneční prvky a základní taneční kroky a rozvíjejí taneční improvizaci pomocí hry. Toto rozvíjení se děje pomocí čtyř základních prostředků hudebně pohybových činností v MŠ, kterými jsou: 1) elementární pohyb s rytmickou deklamací, 2) pohyb s hudebním doprovodem, 3) lidové taneční hry a 4) umělé taneční hry a jiné drobné formy. (Kurková, 1987, s. 177)

2.3.2 Klavír v kontextu s hudebně pohybovými činnostmi

Na základě prostudované literatury můžeme konstatovat, že se klavír v kontextu s poslechovými činnostmi objevuje v těchto knihách: **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** (Lišková, 2006), **Hudební výchova v mateřské škole** (Zezula, Janovská a kol., 1987), **Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání** (Dvořáková, 2006), **Zpíváme a tvoříme s malými** ((Raková, Štíplová a Tichá, 2012), **Zvířátka ve hře, tanci a písni** (Kulhánková, 2011), **Skřivánek** (Hanus a Kalabis, 1973), **Řemesla ve hře, tanci a písni** (Kulhánková, 2009), **Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími** (Raková a Tichá, 2007), **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími** (Raková, Štíplová a Tichá, 2009) a **Taneční hry s písničkami** (Kulhánková, 2009) (10 knih ze 17). Jeho využití ve výuce HV na MŠ je zmiňováno v těchto souvislostech: spontánní tance a improvizace při klavírním doprovodu, cvičení jednoho dítěte, cvičení či tance dva a více, pohybové ztvárnění textu písně a taneční hry. K lepšímu přehledu byla sestavena následující souhrnná tabulka.

Tabulka č. 4

Název titulu	spontánní tance a improvizace při klavírním doprovodu	cvičení jednoho dítěte	cvičení či tance dva a více	pohybové ztvárnění textu písně	taneční hry
Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání	ano	ne	ne	ano	ano
Hudební výchova v mateřské škole	ano	ano	ne	ne	ne
Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání	ne	ano	ne	ne	ne
Zpíváme a tvoříme s	ano	ano	ano	ano	ano

malými					
Zvířátka ve hře, tanci a písni	ne	ne	ano	ne	ano
Skřivánek	ne	ano	ano	ano	ano
Řemesla ve hře, tanci a písni	ne	ne	ano	ne	ano
Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími	ne	ano	ano	ano	ano
Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími	ne	ano	ano	ano	ne
Taneční hry s písničkami	ne	ano	ano	ano	ano

Jak můžeme z výše uvedené tabulky vyčíst, dítě se může při klavírním doprovodu pohybovat buďto samo (jeho pohyb není vázaný na ostatní), nebo ve skupině jednoho a více dětí (děti musí určitým způsobem spolupracovat ve skupině). Dále může vycházet pohyb dětí přímo ze slov písně (děti pohybově ztvárnují, o čem se v písni zpívá), či k písni může být vymyšlena taneční choreografie, která se slovy nespojuje. V písničkách se výše zmíněné rozdělení navzájem prolínají (např. je to tanec jednotlivců s choreografií vycházející ze slov písně). Všechny písně či aktivity, které budou níže zmíněny, jsou buďto rozepsané do notových osnov (tedy se mohou doprovázet na klavír), či je u nich klavír přímo zmíněn.

O cvičení jednotlivce s klavírním doprovodem se zmiňují tyto knihy: **Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání**, **Hudební výchova v mateřské škole**, **Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími**, **Taneční hry s písničkami**, **Zpíváme a tvoříme s malými** a **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími**. Dvořáková v knize **Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání** nabízí hru „Na vrabce, žáby, zajíce a klokany“, ve které děti skáčou podle pokynů, kterým zvířátkem se staly. Pokud učitel hraje na klavír delší rytmus, děti dělají větší skoky (např. jako klokan). Když učitel hraje kratší rytmus, děti skáčou malé skoky (např. vrabec) (Dvořáková, 2007, s. 41). Kurková v knize **Hudební výchova v mateřské škole** uvádí dvě cvičení doprovázená na klavír. Jedním z nich je Pomalu-rychle, ve kterém, jak již název napovídá, děti reagují pohybem na změnu rychlosti. Činnost je orientovaná na zimní tematiku. Pokud učitel hraje pomalu, děti se „boří v závějích sněhu“, pokud hraje učitel rychle, děti běhají po „umetené cestičce“ (Kurková, 1987, s. 186). Druhou pohybovou činností je Vzhůru-dolů, která je motivovaná „letem ptáčka“.

Učitel hraje nejdříve vzestupné a poté sestupné noty a děti na tuto melodii reagují pohybově tak, že se zvednou z kleku, rozběhnou se a postupně při tom zvedají paže až do úplného upažení, a pak zase klesají dolů do kleku. V knize **Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími** můžeme nalézt např. pohybovou dramatizaci pro píseň Pampeliška. Dítě v ní sedí v „trávě“ a postupně „roste“ jako pampeliška. Pomalu vstává až do úplného narovnání a natažení rukou, otáčí se za sluníčkem, naklání se a pozoruje let včel a motýlů (Raková a Tichá, 2007, s. 40). Kulhánková v knize **Taneční hry s písničkami** uvádí např. taneční hru na píseň Cibulěnka, ve které autorka rozepisuje takt po taktu, jak mají děti cvičit. V prvním taktu provedou děti podřep s rovnými zády, na druhý se narovnají, třetí až čtvrtý takt se opakuje to samé. Pátý až osmý takt se děti otáčejí na místě s rukama v bok, devátý až dvanáctý se otáčejí s rukama v upažené, třináctý a čtrnáctý takt stojí ve vzpažení a patnáctý a šestnáctý takt tleskají ve vzpažení (Kulhánková, 2006, s. 16). V knize **Zpíváme a tvoříme s malými** je např. uvedena píseň Kropenatá slepice. Děti při této písni běhají volně po prostoru a napodobují pohyby slepice. Na refrén písni se sednou do dřepu a zobají zrní v rytmu slov (Raková, Štíplová, Tichá, 2012, s. 45). V knize **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími** můžeme např. najít píseň Slimák, kdy při jejím hraní děti velmi pomalu lezou po zemi a naznačují, jak je pro slimáka těžké se pohybovat a překonávat překážky. (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 111). Poslední čtyři zmíněné knihy využívají klavír jako doprovodný nástroj, kdy učitel hraje a zpívá a děti tančí.

O cvičení či tancích pro dvě děti či skupinu za doprovodu klavíru se zmiňují tyto knihy: **Zpíváme a tvoříme s malými**, **Zvířátka ve hře, tanci a písni**, **Skřivánek**, **Řemesla ve hře, tanci a písni**, **Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími**, **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími** a **Taneční hry s písničkami**. V knize **Zpíváme a tvoříme s malými** můžeme např. nalézt píseň Hou, hou, hajej. Děti stojí při hraní a zpívání této písni v kruhu a houpavým krokem chodí do středu a zpět a chrání a uspávají dítě, které leží uprostřed kruhu (Raková, Štíplová, Tichá, 2012, s. 74). Ve sborníku **Skřivánek** v kapitole Pohybové vyjádření písni jsou popsány pohybové aktivity k vybraným písničkám. Kulhánková v knize **Zvířátka ve hře, tanci a písni** nabízí téměř u každé písni choreografii určenou pro skupinový tanec. Jako příklad můžeme uvést píseň Pane kmotře (Kulhánková, 2011, s. 56). V knize **Řemesla ve hře, tanci a písni** mají taneční aktivity dvě modifikace - jednou je tzv. základní postavení, které je jednodušší, a druhou je obměna pro starší a vyspělejší děti - např. píseň Ponocný (Kulhánková, 2009, s. 111). Třetí kniha od Kulhánkové **Taneční hry s písničkami** nabízí (jak již název napovídá) pohybovou aktivitu ke každé z písni - např. Zlatá brána (Kulhánková, 2006, s. 93). Knihy **Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími** a **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími** jsou si velmi podobné (také mají společné autory, takže tato podobnost zajisté není náhodná), u obou je rozepsána pohybová aktivita jen v některých písničkách. Jako příklad můžeme u první z těchto dvou knih uvést píseň Koledníci, ve které se děti drží za ruce a koledují (Raková a Tichá, 2007, s. 44), v druhé knize nalezneme např. píseň Mrak, ve které se děti drží v nepravidelném tvaru za ruce a pohybují se po prostoru jako plující mrak. Podle slov v písni se kruh rozpustí a děti jako kapičky cupitají ve třídě. Poté se opět seběhnou a semknou do malého „mráčku“ (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 86).

Pohybové ztvárnění obsahu písní, které lze doprovázet na klavír, můžeme nalézt v těchto knihách: **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, Skřivánek, Zpíváme a tvoříme s malými, Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími, Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími a Taneční hry s písničkami.** V knize **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** se tomuto tématu věnuje v podkapitole **3.9 Pohybové ztvárnění písní část a) Vyjádření obsahu písně pohybem.** Pro tuto aktivitu jsou dle Liškové vhodné zejména písně s pracovní tematikou - např. Šel zahradník do zahrady, Až já budu velká či Na tý louce zelený. Také je zde nabízena taneční choreografie pro píseň Vrabec a sýkorky, která je zde zároveň zapsaná v notové osnově (Lišková, 2006, s. 91-92). Z knihy **Zpíváme a tvoříme s malými** můžeme uvést např. píseň Semínko, ve které děti znázorňují podle textu písně růst rostlin ve stromy či květiny (Raková, Štíplová, Tichá, 2012, s. 56), nebo ukolébavku Hou hou hajej (Raková, Štíplová, Tichá, 2012, s. 75). V knize **Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími** můžeme nalézt např. píseň Malé štěně, která vypráví o zakopnutí malého štěněte a reakce myšky a krtka na jeho nešikovnost. Děti předvádí pohyb dle slov v písni (Raková, Tichá, 2007, s. 62). Ve sborníku **Skřivánek** lze také najít choreografii na píseň Vrabec a sýkorka (Viskupová, 1973, s. 8), další pohybová ztvárnění v obsahu slov v písni můžeme najít např. pro píseň Dareba, ve které děti znázorňují podle textu různé hudební nástroje (Viskupová, 1973, s. 10). V knize **Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími** je nabízena píseň Mochomůrka. Skupina dětí předvádí dle textu růst muchomůrky a dvě další děti pobíhají okolo jako „můrky“, které se smějí a špitají si (Raková, Štíplová, Tichá, 2009, s. 81). Kulhánková nabízí v knize **Taneční hry s písničkami** pohybové ztvárnění textu např. v písni Zlatý řetěz, ve které se děti chytí za ruce jako „had“. Na konci písně zvolá učitel dvě jména a jmenované děti se otočí na druhou stranu. (Kulhánková, 2009, s. 31). Dále v knize najdeme velmi známé písně jako Kolo kolo mlýnské (Kulhánková, 2009, s. 19) či Zlatou bránu (Kulhánková, 2009, s. 27).

Taneční hry, které může učitel doprovázet na klavír, se objevují v těchto knihách: **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání, Zpíváme a tvoříme s malými, Zvířátka ve hře, tanci a písni, Skřivánek, Řemesla ve hře, tanci a písni, Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími a Taneční hry s písničkami.** Lišková uvádí v knize **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** v podkapitole **3.8 Lidové taneční hry** mnoho písní zpracovaných do notových osnov i s přílehlými choreografiemi. (Lišková, 2006, s. 84 - 88). Sborník **Skřivánek** obsahuje mnoho tanečních her v kapitole **Pohybové vyjádření písní**, např. Zajíček, Uvijíme věneček, Mráčky či Nepořádní. U každého popisu pohybové činnosti je odkaz na stránku, na které se píseň rozepsaná v notové osnově nachází (Viskupová, 1973, s. 6 - 11). U zbývajících knih z výše uvedené tabulky se objevuje ten samý model propojení klavíru s pohybovými činnostmi. Nejdřív je v na stránce píseň zapsána do notové osnovy i s akordovými značkami a poté následuje samotný popis choreografie, kterou lze s dětmi na danou píseň zatančit. V knize **Zpíváme a tvoříme s malými** můžeme jako příklad uvést píseň Pampelišky (Raková, Štíplová, Tichá, 2012, s. 80), v knize **Zvířátka ve hře, tanci a písni** píseň Leze ježek (Kulhánková, 2011, s. 48), v knize **Řemesla ve hře, tanci a písni** píseň Parukář (Kulhánková, 2009, s. 89), v knize **Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími** píseň Když jsem plela (Raková, Tichá, 2007, s. 72) a v knize **Taneční hry s písničkami** píseň Koledníček (Kulhánková, 2009, s. 92). Knihy **Řemesla ve hře, tanci a písni** a **Taneční hry s písničkami** nabízejí mimo jiné

dvě úrovně obtížnosti, jednu jednodušší pro mladší děti, druhou náročnější pro předškoláky a nadané děti.

O improvizaci dětského pohybu za doprovodu hudby se zmiňuje nejméně knih, a jsou jimi: **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání**, **Hudební výchova v mateřské škole** a **Zpíváme a tvoříme s malými**. Lišková v knize **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** popisuje, že je důležité improvizování zpočátku záměrně usměrňovat. Dětem dáváme mimohudební náměty, které jsou vhodné pro vyjádření určité nálady. Můžeme uvést jako příklad atmosféry písňe chytání sněhových vloček (veselí), napodobení smutné princezny (smutek) či ukolébavku. Je důležité, aby se pohyb propojený s hudbou stal pro děti skutečným prožitkem (Lišková, 2006, s. 83). Kurková nabízí v knize **Hudební výchova v mateřské škole** v podkapitole **Současné taneční hry pro děti a jiné drobné formy** hudební pohádku Jak se princezna Pinkpink naučila tančit. V této pohádce si princezna postupně přivolá motýlka, vrabce, holuba a vodu, aby se od nich naučila, jak se tancuje, protože nikdo v její zemi to neumí. Celá pohádka je založena na improvizaci na základě tématu a jsou v ní přímo zapsané klavírní úpravy (Kurková, 1987, s. 193). Z knihy **Zpíváme a tvoříme s malými** můžeme uvést např. píseň Sněží, ve které se děti volně pohybují a shlukují jako sněhové vločky (Raková, Štíplová a Tichá, 2012, s. 107).

2.4 Klavír v kontextu s instrumentálními činnostmi

V této podkapitole se blíže podíváme na to, co jsou to instrumentální činnosti a v jakém kontextu v nich můžeme nalézt klavír.

2.4.1 Instrumentální činnosti v MŠ

„Činnosti instrumentální výrazně urychlují hudební rozvoj dítěte. Hra na tzv. dětské hudební nástroje souvisí s rozvíjením hudebních schopností dětí; vede nejdříve k aktivnímu vnímání rozdílů mezi zvuky nehudebními a zvuky hudebními, k pocítování rytmické stránky řeči a hudby, k tzv. hře na tělo s elementární improvizací, která je výsledkem tvořivé práce s textem, melodií, dynamikou, tempem a dalšími výrazovými prostředky hudby.“ (Zezula, 1987, s. 46 - 47). Instrumentální činnosti vycházejí ze zvědavosti a přirozené hravosti dětí, které rády zkoušejí, co jak zní. Všechny tyto prostředky výrazně obohacují emocionální a estetické zážitky dětí, a jsou ještě umocněny, je-li instrumentální činnost propojena s písní (Zezula, Hudební výchova v mateřské škole, 1987, s. 46).

Pro dítě v MŠ je vhodný velmi lehce ovladatelný nástroj, aby mělo i bez tréninku potěšení ze hry. Nejčastěji jsou používány nástroje bicí rytmické (např. bubínek, triangel či rolničky) či bicí melodické (např. zvonkohry či metalfony) (Zezula, 1987, s. 149 - 150).

2.4.2 Klavír v kontextu s instrumentálními činnostmi

Na základě prostudované literatury můžeme konstatovat, že se klavír v kontextu s poslechovými činnostmi objevuje v těchto knihách: **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** (Lišková, 2006), **Skřivánek** (Hanuš a Kalabis, 1973) a **Česká Orffova škola** (Hurník a Eben, 1969). Jeho využití ve výuce HV na MŠ je zmiňováno v těchto souvislostech: klavírní improvizace učitele, klavírní improvizace učitele a dítěte, dítě hraje na jiný nástroj, klavír doprovází. K snadnějšímu

přehledu byla sestavena následující souhrnná tabulka.

Tabulka č. 5

Název titulu	Klavírní improvizace učitele	Klavírní improvizace učitele a dítěte	Dítě hraje na jiné nástroje, klavír doprovází
Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání	ano	ne	ne
Skřivánek	ne	ne	ano
Česká Orffova škola	ne	ano	ano

Jak můžeme při porovnání počtu prostudovaných knih a počtu knih, ve kterých je zmíněn klavír v kontextu s instrumentálními činnostmi (3 ze 17 knih), literatura se o tomto propojení téměř nezmiňuje.

O přímém propojení klavíru a dětských nástrojů se můžeme dočíst pouze v knize **Skřivánek**. Mnohé z těchto písní mají velmi složitý a bohatý mnohonástrojový doprovod a již od prvního pohledu je vidět, že by učitel musel děti učit danou píseň velmi pečlivě a po kouskách. Taktéž klavírní doprovod požaduje hudební vyspělost a klavírní zkušenosti učitele. V **České Orffově škole II.** sice doporučuje Jurkovič propojit Orffův dětský instrumentář s klavírem nebo jiným “klasickým” nástrojem, pokud je part pro děti příliš těžký (Jurkovič, 1969, s. 4), avšak přímo rozepsaný part pro klavír a Orffovy nástroje však v knize nenalezneme. Do jaké míry této možnosti využije konkrétní učitel MŠ, záleží tak pouze na jeho zkušenostech a dovednostech.

V **České Orffově škole IV.** lze také najít společnou improvizaci učitele a žáka v dófské stupnici (Hurník a Eben, 1969, s. 5), zde předkládaný model je svou obtížností pro dítě z MŠ příliš vysoký, žák má za úkol improvizovat nejdříve jednou rukou a pak oběma rukama v oktávách. Pro hru v MŠ se nabízí však doporučení, aby se dětská hra v dórské pohybovala pouze v rozmezí od d^2 do a^2 , přičemž jednotlivé kameny by byly označeny barevným papírkem, pokud by kameny měly všechny stejnou barvu (přičemž klávesa d by byla označena jinou barvou a dítě by vědělo, že na této klávese musí začít a skončit). Lze předpokládat, že někteří předškoláci by tuto improvizaci zvládali. V případě nadaného dítěte by mohl být věk, ve kterém tuto „improvizaci“ dítě dokáže, ještě nižší.

V knize **Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání** uvádí Zezula jako jednu z instrumentálních činností i improvizaci učitelky. Zatímco děti zpívají, učitelka si také může “hrát” a zkusit různé klavírní obměny ve stylizaci klavírního doprovodu v levé ruce (Srov. Kap. **2.1 Klavír v kontextu s pěveckými činnostmi**), zatímco pravá ruka stále drží melodii k opoře zpěvu dětí, aby se měly čeho držet. Dále dle slov Zezuly: „*Jednoduchý improvizovaný doprovod vyžaduje základní znalosti z harmonie.*” (Zezula, 1987, s. 170). Z toho vyplývá, že Zezula vidí jako nutné nejdříve ovládat

základní harmonické funkce (tóniku, subdominantu a dominantu) a teprve poté může učitel přidávat nástavbu v podobě bohatšího doprovodu.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zdali se ve vybrané literatuře objevuje klavír v kontextu s hudebními činnostmi v MŠ. Ten měl vést ke zjištění, že je klavír velmi hojně využíván a je na něj odkazováno v rámci různých hudebních her a činností. Dalším cílem bylo vybrat tyto informace v kontextu se čtyřmi druhy hudebních činností.

Obsahem bakalářské práce jsou tato témata: 1) Klávesové nástroje v MŠ, 2) Klávesové nástroje v odborné literatuře a 3) klavír v kontextu čtyř základních hudebních činností. Rozbor knih čítá sedmáct titulů.

Z výsledku rozborů daných publikací můžeme konstatovat, že se klavír v literatuře pro MŠ vyskytuje. Zmínky o něm jsou však v mnohých knihách pouze letmé, je pouze navržen jako jeden z více nástrojů či můžeme pouze spekulovat, že je možné jej v rámci té dané činnosti, o které autor píše, použít. Obsah titulů spíše napovídá tomu, že autoři knih pokládají za běžné, že každý učitel v MŠ dle jejich předpokladu klavír plně ovládá a umí jej zapojit do všech hudebních činností.

Nejhojněji se v literatuře objevují známky o klavíru v kontextu s pěveckými činnostmi. Nejčastěji jsou to ve formě akordického doprovodu písně. Vcelku opakovaně můžeme také nalézt možnost využití v pohybových činnostech v rámci tanečních her a pohybových ztvárnění textu písně, kde můžeme nalézt stejně jako u činností pěveckých písně zapsané v notové osnově s doprovodnými akordy. Téměř vůbec se autoři nezmiňují o klavíru v rámci instrumentálních činností.

Práce jako celek poskytuje souhrnný přehled výskytu klavíru v kontextu s hudebními činnostmi v literatuře, která je zaměřena na výuku HV v MŠ kde se v literatuře vyskytuje klavír. Obsahuje informace pro stávající či budoucí učitele. Mohu doporučit každému učiteli jako zdroj a obohacení při práci s klavírem v MŠ.

Resumé

Tato bakalářská práce se zaměřuje na zmapování výskytu využití klavíru v literatuře zaměřené na hudebněvýchovnou práci v MŠ. Obsahem první části této práce je rozbor kvalitativního vzorku titulů zkušební literatury, který čítá celkem 29 titulů a je dále hodnocen dle čtyř stanovených kategorií (klavír v kontextu s pěveckými činnostmi, klavír v kontextu s poslechovými činnostmi, klavír v kontextu s hudebně-pohybovými činnostmi a klavír v kontextu s instrumentálními činnostmi). Výsledky výzkumu ukazují, že obsah daných publikací je nejvíce zaměřen na klavír v kontextu s pěveckými činnostmi (16 ze 17 knih), poté klavír v kontextu s hudebně-pohybovými činnostmi (10 ze 17 knih). Velmi málo jej lze dohledat v kontextu s poslechovými činnostmi (4 ze 17 knih) a s instrumentálními činnostmi (3 ze 17 knih). Výzkum také ukázal, že přímé zmínění klavíru není příliš časté - autoři knih spíše předpokládají, že každý učitel v MŠ klavír plně ovládá a umí jej zapojit do všech hudebních činností. V druhé části bakalářské práce byl tento výzkum probíráno ještě hlouběji v rámci toho, jakým způsobem je klavír v jednotlivých hudebních činnostech zmíněn. U pěveckých činností jsou to tyto kategorie: kniha obsahuje písně s akordy, kniha obsahuje písně s předepsaným doprovodem, kniha obsahuje přidání doporučené přede hry/ mezihry/ dohry k písni, v knize je popsána či používána kadence (TSD) a kniha obsahuje návrhy doprovodů k písni. U poslechových činností jsou to tyto kategorie: kniha obsahuje seznam skladeb k poslechu, kniha obsahuje skladby k poslechu zapsané do notového zápisu, kniha obsahuje činnosti s hudebními kontrasty a kniha obsahuje hádanky zlepšující hudební cítění. U hudebně-pohybových činností jsou to tyto kategorie: spontánní tance a improvizace při klavírním doprovodu, cvičení jednoho dítěte, cvičení či tance pro dvě a více dětí, pohybové ztvárnění textu písně a taneční hry. U instrumentálních činností jsou to tyto kategorie: klavírní improvizace učitele, klavírní improvizace učitele a dítěte, dítě hraje na jiný nástroj, klavír doprovází. Práce jako celek poskytuje souhrnný přehled výskytu klavíru v kontextu s hudebními činnostmi v literatuře, která je zaměřena na výuku HV v MŠ kde se v literatuře vyskytuje klavír. Obsahuje informace pro stávající či budoucí učitele.

Cizojazyčné resumé

This bachelor thesis is about mapping and analysis of using piano in literature related to music educational work in a kindergarten. The content of the first part of this thesis is an analysis of a qualitative sample of studied literature titles, which includes 29 titles and is further rated according to four categories (piano in the context of singing activities, piano in the context of listening activities, piano in the context of musical-movement activities, and piano in the context of instrumental activities). The research results show that the content of the publications is mostly focused on the piano in the context of singing activities (16 of 17 books) and then to piano in the context of musical-movement activities (10 of 17 books). We can find very little references to the context of listening activities (4 out of 17 books) and instrumental activities (3 out of 17 books). Authors of books tend to assume that each teacher is fully able to engage piano play in all musical activities. In the second part of the bachelor thesis, this research was analyzed even deeper in regard of how the piano is mentioned in individual musical activities. For singing activities, these are the categories: the book contains songs with chords, the book contains songs with a prescribed accompaniment, the book contains the addition of recommended overtures / interludes / ending for songs, the cadence (TSD) is described or used in the book, and the book contains suggestions for accompaniment to the song. For listening activities, these are the categories: the book contains a playlist for listening, the book contains songs, which are recorded in the notation, the book contains activities with musical contrasts, and the book contains musical riddles. For musical-movement activities, these are the categories: spontaneous dance and improvisation in piano accompaniment, one child exercise, exercise or dance two or more children, movement interpretation of song lyrics and dance games. For instrumental activities, these are the categories: piano improvisation of the teacher, piano improvisation of the teacher and the child while the child plays another instrument, accompanied by the piano. The thesis as a whole provides a summary overview of the piano occurrence in the context of musical activities in the literature, focused on the teaching of music education in kindergarten where the piano appears in the literature. It contains information for current or future teachers.

Seznam použité literatury

BOSÁKOVÁ Martina, Problematika výuky hry na keyboard, Brno, 2007, bakalářská práce, Masarykova univerzita, fakulta pedagogická, katedra hudební kultury. Vedoucí bakalářské práce doc. Mgr. Ivo Bartoš. Dostupné z:

MICHELS, Ulrich. *Encyklopedický atlas hudby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-238-3.

BARBER, Nicola. *Zázrak zvaný hudba: [světová hudba, dějiny, nástroje, technika]*. Praha: Knihcentrum, 1997. ISBN 80-86054-10-1.

ZEZULA, Jiří a Olga JANOVSKÁ. *Hudební výchova v mateřské škole: (metodika) : učebnice pro 2. až 4. ročník studijního oboru Učitelství pro mateřské školy na středních pedagogických školách i pro praxi učitelek mateřských škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro střední školy (Státní pedagogické nakladatelství).

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, c2006. ISBN 80-86307-26-3.

TOJAN, Jaroslav. *Maličká su: učebnice hudební výchovy pro děti mateřské a základní školy*. Přerov: Jasto, c1997. ISBN 80-901932-7-7.

JANOVSKÁ, Olga a Libuše KURKOVÁ. *Malým zpěvákům: zpěvník pro mateřské školy*. Ilustroval Ota JANEČEK. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Odborné příručky pro žáky středních pedagogických škol a pro učitelky mateřských škol.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, c2006. ISBN 80-86307-27-1.

TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-916-X.

RAKOVÁ, Milena, Ljuba ŠTÍPLOVÁ a Alena TICHÁ. *Zpíváme a tvoříme s malými*. Brno: Edika, 2012. ISBN 978-80-266-0067-1

KODEJŠKA, Miloš a Mikuláš POPOVIČ. *Příručka klavírních doprovodů a dirigování písní v mateřské a základní škole*. Praha: Portál, 1996. *Výchova dětí od 3 do 8 let*. ISBN 80-7178-099-5.

HOROVÁ, Ladislava. *Ve školce je bezva*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-694-0.

KULHÁNKOVÁ, Eva. *Zvířátka ve hře, písni a tanci*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 144 s. ISBN 978-80-7367-754-1.

JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 1999. *Nápady - hry - tvořivost*. ISBN 80-7178-323-4.

JISTEL, Petr. *Písničky pro nejmenší. [Díl] 2 [hudebnina]*. Praha: Muzikservis, [1996?]. 15[^]s.

VISUKUPOVÁ, Božena a Petr JISTEL. *Skřivánek: sborník písní pro mateřské školy s doprovodem klavíru, eventuálně dalších (dětských) hudebních nástrojů*. Praha: Panton, 1973.

KULHÁNKOVÁ, Eva. *Řemesla ve hře, písni a tanci*. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-535-6.

TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-100-6.

RAKOVÁ, Milena, Ljuba ŠTÍPLOVÁ a Alena TICHÁ. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-543-1.

KULHÁNKOVÁ, Eva. *Taneční hry s písničkami: od 4 let do 9 let*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-108-5.

HURNÍK, Ilja a Petr ERBEN. *Česká Orffova škola*. Praha: Muzikservis, 1969.

JANOVSKÁ, Olga a Libuše KURKOVÁ. *Malým zpěváčkům: zpěvník pro mateřské školy*. Ilustroval Ota JANEČEK. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. *Odborné příručky pro žákyně středních pedagogických škol a pro učitelky mateřských škol*.

Seznam internetových zdrojů

DRNEK Jan, Rozdíl mezi klavírem, křídlem, pianinem a pianem. In:Drnek Piana [online], 2012
Dostupné z:

Neznámý tvůrce, Etuda. In:Wikipedie, otevřená encyklopedie [online] 2016. Dostupné z:
<https://cs.wikipedia.org/wiki/Etuda>

Seznam tabulek

Tabulka1	25
Tabulka2	28
Tabulka3	32
Tabulka4	35
Tabulka5	40